

K R A T K A

SLOVENSKA SLOVNICA

Z A

P E R V E N C E.

Na svetlo dal

D^r. J. Muršec,

učitelj veroznanstva pri st. st. meščanski šoli v' Gradci.

V' Gradci, 1847.

Papir ino natisk od Lajkamovih naslednikov.

42.455

Navam slovensko slovnico, kratko ino popolno,
kolikor mi je mogoče bilo. — Skerb kratkoče je pravem
redu nektero reč podmeknila. Naj nji perzanese!

42455

463

20

IN=030006932

I. D e l.

§. 1. Čerke.

Slovenski jezik se piše s 25 čerkami, ktere so:

a, b, c, č, d, e, f, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, r, s, š, t, u, v, z, ž, ino so dvoje verste: glasniki ino tihniki.

a, e, i, o, u so glasniki, kér se vsaki sam za se zglesi; vsi ostali so tihniki, kér sami za se nimajo glasa, temoč ga le od zedinjeniga glasnika dobijo.

Neki tihniki so si v' rodi ino se radi v' endruga premenjajo. Taki so posebno:

1. c - č - k; t - č; *)

2. h - s - š;

3. d - j; g - z - ž.

Štirje tihniki se dajo omečati, ako njim j' pridaš, namre: dj, lj, nj, rj ino se velijo mehki; č, š, ž pa so šumeči; b, p, f, v, m so vustniki.

*) Primeri k' 1. serce - serčno, ptica - ptično, roka - ročno, oblak - oblačno, mečem - metati, ino na opak: ne reci kaj taciga - namesto: ne reči kaj tahiga, tečem - sem tekel, pečem - sem pekel; k'

2. duh - dušno, prah - prašno, mesto - meščan, nositi - noša, kaj suhiga ali kaj susiga; k'

3. vsaditi - vsajen, roditi - rojen, drugiga ali družiga, dragiga ali drajiga; kuga - kužno, rog - roženo, zvoziti - zvož; ali na opak: knez - kneginja, sežimo - ali sezimo - ali segnimo i. t. d.

č se včasi v' š ali v' s premeni, kedar t ino k sledi. — Postavim: devica - devištvo - mesto devičtvo, človek - človeštvo - človestvo mesto človečtvo, otrok - otroško - otročko i. t. d.

Glasniki se tudi radi v' endruga premenjajo, naime:

1. **e v' o, a, i;**

P. tečem - točim, prinesem - prinašam, berem - zbiram.

2. **i v' o, a;**

P. pijem - napojim - napajam;

i če glas na njega pade, se premeni v' **é;**

P. klopém - nitém - téh - ribé, mesto klopim - nitim - tih - ribi.

3. **o v' a, u;**

P. hodim - zhajam - kupovati - kupujem;

o se po mehkih tihnikih prerodi v' **e;**

P. kraljev mesto kraljov.

§. 2. Znamenke.

Glasniki se po navadi kratko izrekujó ali bolj na dolgo. Dolgši glas je višji ali nižji. Mu velimo naglas. Pri višjemu naglasu dobijo glasniki ksebnjo znamenko (˘), pri nižjemu odsebno (˙); **e** kedar črêpêče, dobi voglato (ˆ); pri navadnem zgovoru nimajo znamenke.

P. Bóg redi ino živi vsê, kar po svêti živi. Posvêčeno bôdi njêgovo svêto imê. — Dêtêtu têkne mlêko, rado ga jê, mu jê zdravo. — Sôva sôvo [zvali. Jêla jê bôr. — Páram nadróbijo krúšnih dróbtinc.

e pred **r**, za katerim še v' tistem zlogi tihnik sledi, se ne izgovarja, od nekih tudi ne piše.

P. smert = sm'rt = smrt; kert = k'rt = krt.

Kedar se takši **e** izgovarjati mora, se mu stavi znamenka.

P. bêrsa, opêrnca, vêrnost, mérnik.

i pred tihnikom, ino na kraji se prerodi v' **o** (ù, a).

P. dolg = dôg = dùg; volk = vuk; sem nosil = sem nôsio = nosù = nôsa.

§. 3. Zlog. Beseda.

'Z čerk se zlagajo zlogi ino besede. Zlog je glas, kateri še nič ne pomeni.

P. bra, pra, ra i. t. d.

Glas, kateri kaj pomeni, je že beseda.

P. brat, prah, rad, il.

Koliko je glasnikov v' besedi, toliko zlogov. So tedaj eno = dva = tri, . . . večzložne.

§. 4. Razdelitva.

Besede so po svojem rodu korenine ali rastlike (panuge). Korenina je, ktera ne zraste iz druge, temoč iz ktere lahko druge zrastejo. Rastlike so, ktere iz drugih izrasejo.

P. iz korenine kralj izhajajo: kraljev - kraljevski - kraljica - kraljičin - kraljiči - kraljestvo - kraljovati i. t. d.

Sama korenina ali rastlika se imenuje prosta beseda. Če pa se dve (ali več) prostih besed v' eno zloži, se taki pravi zložena beseda.

P. tri-deset, bistro-vid, zvezdo-mer, preljubi . . .

Kakor se zlogi v' besede zlagajo, tako se tudi razdeljujejo. Znamenje delitve na kraji verste je (,), v' sredini (—). Znamenje enakosti je (=).

1. Tihnik med glasnikoma sliši k' zadnjimu; inda (drugej) loči po vuhi.

2. Zložene ali zastavljene besede se tako dělijo, kakor se zlagajo.

P. iz-hajati, pod-ložiti, od-sto-pi-ti.

§. 5. Naglas.

Kteri zlog se v' besedi naj ostrej izgovori, tistemu velimo, da ima naglas. Takšemu naglasu pravimo: besedni naglas. Na kteri zlog se naj raji opira, raba uči.

Glas, kteri se na eno besedo v' celem govori ali stavki opira, je stavski naglas. Stavski naglas opremo na tisto besedo, na ktero hočemo, da bi drugi naj bolj pazili.

P. piše slabo, bere dobro.

§. 6. Besedne plemena.

Razne besede so po svoji službi deveteriga plemena:

1. imè; 2. prilog; 3. številnica; 4. zaimè; 5. glagol; 6. narečje; 7. predlog; 8. vèz; 9. medmet.

Petere prve plemena so premenljive, zadnje štiri né.

§. 7. Imè.

Imè je vsaka beseda, ktera pové, kako se kakši osobi, stvari, reči, lastnosti i. t. d. pravi. Ali imè je le beseda ino še ne reč i. t. d.

Imè je dvoje, lastno ino splošno.

1. Lastno imè je tisto, katero le kakši posamesni stvari sliši. Take so imena ljudi, dežel, mést, vèsi, gór, rék, kakor:

P. Ivan, Potočnik, Krajsko, Ljubiana, Pobreži, Pohorje, Triglav, Sava, Drava i. t. d.

(Se vseli z velikoj čerkoj začnejo).

2. Splošno imè je, katero se vsem rečém ene plohe ali verste priloži ino ktere so si med seboj spodobne.

P. nôž, sin, riba, hrast i. t. d.

3. Zborno imè je, katero dosta reči ali trohic ene verste zapopade.

Večidel izhajajo na **je**.

P. hrastje, bilje, cvetje, kamenje, móka, vino, voda, vojska, góspoda i. t. d.

§. 8. Spol.

Imena so trojega spola: možkega, ženskega, srednjega.

Spol se spoznava po pomeni besede ino po njeni zadnji čerki; ali pomen je nad čerkó. *)

1. Po pomeni so:

možkega spola vse imena, ktere njega pomenijo;
ženskega spola, ktere njo pomenijo;
srednjega spola so vse druge.

P. déte, piše, selo, zelje i. t. d.

2. Po zadnji čerki so:

možkega spola vse imena, ktere imajo tihnik na konci.
P. križ, duh, hlap, klin, kól, puh i. t. d.

ženskega spola, ki imajo **a** na konci ino vse dve-ino večzložne, ktere se končajo na: -ast, ist, ost, ust, azen, ezen, ev, ov, uv.

P. oblast, obist, krepost, čeljúst, perkazen, bolèzen, žètev, retkev-(ov-uv).

*) Razen zaničavnih pomenšavnih na e-eta, ktere so tedaj srednjega spola. Glej §. 60.

srednjega spola so vse, ki končajo na **e** ino **o**.

P. lice, seme, vréme, senò, telo i. t. d. *)

Iznimke.

1. Čerke so možkega spola. Se velí: lep r, lep a, i. t. d.
P. pred gerdim **a**-jom stoji lep **m** ali velik L.
2. Sledeče imena še so ženskega spola: Basen, berv, bil, cév, čast ali čest, četert (petert, šestert i. t. d.), čvetèr (petèr, šestèr, sedmèr, osmèr i. t. d.), derhal ali druhal, dlan, gaz, globèl, gnát, gnílad, gós, góž, gréz, jéd, jèl, jésèn, jézer, kàd, kál, klét, klop, kokóš, kóp, kópel, kóst, krépèl, lást, laž, luč, mást, mèd, misel, miš, mlát, mlév, móč, mráv, nàpóved, nemóč, nit, nóč, obrést, obútev, odpoved, ós, ostèrv, pámet, pást, pèč, péd, perhal, perholad, pernád, pèsem, pést, pezdèr, pišál, plát, plaščád, póč, pomlad, pomóč, postát, postel, posterv, povóden, práprot, prepóved, rál, rást, réber, réč, réz, réž, rit, senóžet, skerb, slást, smert, smèt, sól, spóved, sterd, stern, strán, strást, stvar, suholád, sušmád, sverž, svést, šèt, trojad, (tavžent), téč, vas=vès, vajet=vojka, verv, vèrzel, vést, vèz, vigred, vjér, vlást, vúš (uš), zapóved, zèl, zelenád, zibel, zvèr, zverád, zmés, žel, žerd, živád, živál.
3. Pót je možkega, ženskega ino v' višebroju tudi srednjega spóla.

§. 9. Število ali broj.

Broj je tista lastnost iména, po kateri se zvé, jeli imè od ene, dvuj ali več reči govori. Broj je tedaj troji: edinobroj, če od ene, dvabroj, če od dvuj, višebroj, če od več reči govoriš.

Ali od tistih udov, ktere telo po dvóje ima, raji u višebroji govorimo.

P. oči, rokè, nogè me bolijo, ne pa: oki, roki, nogi me bolité.

Samo kedar hočemo na tenko razlóciti, tè tukaj dvabroj rábimo.

Zborne imena na **je** nimajo višebroja; druge zborne same tè, kedar se ko splošne z' endrugom primerjavajo.

*) Razve možkih kerstnih imen na e-eta, ktere možki spol zadržijo. P. Tone - Toneta i. t. d.

§. 10. Sklanja imen.

Spremena imen v' občem (ali poprek) se veli sklanja; vsaka posebna spremana pa sklon (padež).

Sklanje imamo štiri. Možki ino srednji spol imata vsaki eno, ženski spol dve sklanji; namre eno za imena na **a**, drugo za vse ostale. Sklonov je u vsakem broju šest. V' katerem sklonu je imé, se iz zadnje čerke spozna, bolj gotovo pa še po prašanji.

Beseda, ktera na odgovor pride na prašanje:

kdo? ali kaj?	je v' I.	sklonu (ali v' imenivniku),
kóga? ali čéga?	„ II.	„ („ rodivniku),
komu?	„ III.	„ („ prisvojevniku),
kóga? ali kaj?	„ IV.	„ („ kazavniku),
kjér? gdé? prikom?	„ V.	„ („ mestniku),
s' kóm? ali s' čím?	„ VI.	„ („ druževniku).

V' V. sklonu ima imé vsigdar enega sledečih predlogov pred seboj: pri, per, v', u, vu, na, ob, po;

V' VI. sklonu pak - na prašanje: s' kóm? ali s' čím? enega letih: s', se, so, z', ze, ž^{*)}; na pitanje: gdé? kjé? pa nasledne: za, med, pod, nad, pred.

Pazka. V' kater sklon še imé pride na druge prašanja po raznih predlogih, prilogh, iménah glej §. 47 i 54.

§. 11. Sklanja vsih možkih imen.

Edinobroj.	Dva broj.	Višebroj.
I. Rák	rák-a	rák-i
II. rák-a	rák-ov	rák-ov
	u	
III. rák-u(i)	rák-oma	rák-om
	ama	am
IV. rák-a	rák-a	rák-e
V. pri) rák-u(i)	rák-oma	rák-ih
	ama	
VI. z') rák-om	rák-oma	rák-i (-mi -omi)
am	ama	ami).

Pazka. -om, -oma, -omi je bolši od -am, -ama, -ami. Glej Metelka str. 174 ino Murka str. 17.

*) s', se, so, se pred terdimi tihniki stavljajo t. j. pred: e, è, f, h, k, p, s, š, t. Pred vse ostale čerke stavi mehke z', ze, ž.

Imè možkega spola, ktero kaj neživega pomeni, ima 4ti sklon prvemu enak.

P. nož sem kupil; hrast podíram. *)

Izgled v' edinobroji.

Sin našega sóseda stavi gospodu grajšaku nov golobinjak v' njihovem dvori z' velikim trudom.

Poprašavanje.

Gdo stavi? sin stavi; t. j. prvi edinobrojni sklon.

Čega sin stavi? našega sóseda; t. j. 2. " "

Komu stavi? gospodu grajšaku; t. j. 3. " "

Kaj stavi? nov golobinjak; t. j. 4. " "

Gde stavi nov golobinjak? v' njihovem dvori; t. j. 5. edinobrojni sklon.

S' čim stavi? z' velikim trudom; t. j. 6. edinobrojni sklon.

Izgled v' dvabroju.

Rudarja sta svoja groda ino pika pri logaroma za onima bregoma hranila.

Gdo je hranil? rudarja sta hranila; t. j. prvi dvabrojni sklon.

Kaj sta hranila? svoja groda ino pika; t. j. 4. " "

Pri komu sta hranila? pri logaroma; t. j. 5. " "

Pri logaroma gdé? za onima bregoma; t. j. 6. " "

Izgled u višebroju.

Apostelni so po vsih krajih nevernim narodom božje nauke oznanovali.

Gdo je oznanoval? apostelni so oznanovali; t. j. 1. višebrojni sklon.

Kaj so apostelni oznanovali? božje nauke; t. j. 4. " "

Komu so oznanovali? nevernim narodom; t. j. 3. " "

Gde so oznanovali? po vsih krajih; t. j. 5. " "

Pazke.

1. Nektere možke iména popustijo v' sklanjanji tisto rahlo **e** ali **i**, ktero pred zadnjim tihnikom v' 1. sklonu imajo.

P. bóben-bobna, brezden-brezdna, čolen-čolna, drozig-drozga, dobiček-dobička, járem-járma, hotel-kotla, kónec-konca, mēsec-mesca, pékel-pékla, pévio-pévca, pívec-pívca, récel-récla, semenj-semnja, sérec-sérca, vogel-vogla i. t. d. ne pak boben-bobena, čolen-čolena i. t. d.

*) Če pa imè nežive reči na živo, ali imè žive na neživo - v' sličnem pomenu - preneseš, se derži sklanje živib. P. vidiš germa ali brega (t. j. strašno debelega človeka) kakor sem kobaca? — Zobnika, kristavca, smerdliveca, lesnjaka i. t. d. spoznamo za strupne zeli.

2. Neke imena na **lj** ali **l** dobivajo po toti čerki v' sklanji **n**.

P. apostel-apostelna, brencel-brencelna, camel-camelna, rabelj-rabeljna i. t. d.

3. Možke enozložne (tudi še dvazložne) imena, ktere imajo naglas, — če se ravno raji ino bolje po redi sklanjajo-, dobivajo v' 2. sklonu mesto a včasí á ali ú; gdé-gdé dobivajo po celi sklanji en zlog več; u višebrojnem prvem sklonu pa se na izhod zbornih imen premenijo (v' družih ostanejo pri redi). Imajo tedaj:

Edinobroj.

1. tát	-
2. tatá, tatú	- tatóva
3. tatú	- tatóvu (i)
4. tatá	- tatóva i. t. d.

Dva broj.

1. tatá	- tatóva
2. totóv	- tatóv
3. tatóma	- tatóvoma i. t. d.

Višebroj.

1. tatje	- tatóvi, tatóvje
2. tatóv	- tatóv
3. tatém	- tatóvom
4. tatè	- tatóve
5. pri) tatéh	- tatovih
6. s') tatmi	- tatóvmi.

4. Imena, ktere v' 2. sklonu na **ba**, **da**, **ta** izhajajo, imajo rade v' 1. višebrojnem sklonu zborni izhod.

P. golóbje, Judje, očetje, gospódje, kmetje-kmetovje, tatjè.

- Ravno tak tudi neke ímena na **r**, ktere tedaj že v' edinobroji **j** pristavijo.

P. mesar-mesarja... mesarje, mlinar-mlinarja... mlinarje i. t. d.

5. Izhode -ov, -oma, -om v' nekih krajih radi spremenjajo v' -ev, -ema, -em pri vsih imenah, ktere na mehke ino šumeče tihnike (§. 1) t. j. na j, lj, nj, rj, č, š, ž ino še na c izhajajo.

P. pastirjev, pri beračema, moževa, z' nožem i. t. d.

- To tudi velja od imen srednjega spola.

P. z' morjem, orodjem, orožjem.

6. Človek se u višebroju tako sklanja:

1. ljudjè, ljudí, 2. ljudi, 3. ljudém, 4. ljudí, 5. pri ljudèh, 6. z' ljudmi.

- Tako se u višebroju tudi radi sklanjajo:

las, gost, mož, tat, zob i. t. d.

Otrok premeni u višebroju v' 1. ino 6. sklonu rad **k** v' zrodno **e** ino ima tedaj otroci ino otroki; z' otroci, z' otroki, z' otrokmi. *)

7. Den ali dan:

Edinobroj.	Dvabroj.	Višebroj.
1. d ⁿ -d ⁿ	dn ^e va-dn ^o va-dni	dn ^e vi-dn ^o vi
2. dn ^e -dn ^e va	dn ^e v-dn ^o v-dnevov	dn ⁱ -dn ^o v
3. dn ^e vi -dn ^e vu	dn ^e ma-dn ^o ma-dn ^e voma	dn ^e vom-dn ^e m-dn ^o m
4. d ⁿ -dan	dn ^e va-dn ^o va-dni	dn ⁱ -dn ^e ve dn ^o ve
5. pri) dnevi -(u)	dn ^e ma-dn ^o ma-dn ^e voma	dn ^e h-dn ^e vih- - dn ^o vih
6. z') dnevom -dnom	dn ^e ma-dn ^o ma-dn ^e voma	dn ^e mi-dn ^e vi-dnomi.

8. Oča:

1. oč^a-oč^e u dvabroji : 1. oč^eta i. t. d.
2. oč^e-oč^eta u višebroju : 1. oč^etje, 2. oč^etev i. t. d.
3. očⁱ-oč^eti(-u)
4. oč^e-oč^eta-oč^o
5. pri) očⁱ-oč^eti
6. z') oč^em-oč^etom-oč^o.

P^š zgubi v' sklanji svoj **č**; pa v' nekih krajih **né**.

Izgleđi.

Kovači kovajo lance 'z žel^eza, nožarji nože 'z ocla ino lončarji delajo lonce 'z ila. Z' jezikom lahko huje rani, ko gad s' strupom. Sodnik obsodi krivca. V' sredmem věku so rabelni rudeče plajše imeli. Otroci ino vsi ljudj^e imajo angelje nebeskega oč^eta za varhe. Oč^etje, davajte sinom strah, da ne bodo t^epezi ali tatj^e! Ne davajte otrokom dost^a med^u ali nezrelega sad^u. Hert je naj bistrej^ši p^š; on zajca ino vse druge p^še v' h^egi predobⁱ. Cesar Jožef ima na Dunaji lep spomenik. S' hlaonom se v' treh dne^h 'z Beča v' Rim pripelja.

§. 12. Sklanja vsih ženskih imen na **a**.

Edinobroj.	Dvabroj.	Višebroj.
1. Rib-a	rib-i(é) **)	rib-e
2. rib-e	rib-(-u)	rib- -
3. rib-i	rib-ama	rib-am
4. rib-o	rib-i(é)	rib-e
5. pri) rib-i	rib-ama	rib-ah
6. z') rib- <i>oj(ó)</i>	rib-ama	rib-ami.

*) Penez (če dnarje pomeni), otrok, višebrojna selska imena ino imena mladih stvari (§. 14. 5) nimajo u 2. višebroj. sklonu -ov temoč: penez, otrok, Ternovci-Ternovec, telcilelec i. t. d.

) **i je v' ženskem dvabroju na pol **é**, zato neki **i** pišejo, neki **é**. Tako je tudi per prilogih.

P a z k e.

1. Pri mnogih dvazložnih ženskih imenih prestopi včasih glas na poslednji zlog. Se tetaj tako sklanjajo:

Edinobroj.

1. Vóda, 2. vodè, 3. vódi, 4. vodò, 5. pri vódi, 6. z' vodój.

Dvabroj.

1. i 4. vodi(é), 2. vód (-u), 3., 5. i 6. vodáma.

Višebroj.

1. i 4. vodè, 2. vod, 3. vodam, 5. vodáh, vodèh, 6. vodámi.

To se rado zgodi pri sledečih:

bolha, bráda, brána, družba, gláva, góba, góra, hòsta, kópa, kósa, koza, mètla, mošnja, mravlja, nóga, ósa, óvca, péta, ròsa, senja - sanja, sestra, skala, slama, smòla, stena, škoda, žena, versta.

Neke takih imen pristavljajo v' 2. sklonu v' višebroju á.

P. gorá, vodà, mesto gór, vód i, t. d.

2. G o s p á se sklanja:

Edinobroj.

1. gospá, 2. gospè, 3. gospéj, 4. gospò, 5. pri gospéj, 6. z' gospò (oj).

Dvabroj.

1. 4. gospé, 2. gospé-gospá, 3. 5. 6. gospéma.

Višebroj.

1. 4. gospè, 2. gospè-gospá, 3. gospém, 5. per gospèh, 6. z gospémi (-ámi).

3. Ako se v' 2. višebrojnem sklonu toliko tihnikov nabere, ki se ródo (težko) izgovarja, se e mèd nje stavi.

P. sester, iker, isker, kodel, sukenj, ne pa: sestr, ikr, iskr, kodl. To velja tudi od imen srednjega spola.

4. Neke imena tote sklanje so samo u višebroju v' porabi kako : bukve - bukev, berkle - berkel, drožè - drož, fužine - fužín, garje - garj (srab), gare - gar (vòzek), gòsle - gòsel, grable - grábel, hláče - hlač, kléše - kléš, ničke - niček, rasohe - rasoh, rogovile - vil, steje - stej, škarnje - škaren, toplíce - toplíc, trojenke - trojenk, tropine - tropín, trošine - trošin, svisle - svisel, vile - vil, žermle - žermel.

To velja tudi od vsih iz njih pomenšanih besed.

P. vilice - vilic, klešice - klešic i. t. d.

Imena nekkih sél so tudi samo višebrojne.

P. Cirkle - Cirkel, Rače - Rač, Selce - Selc, Verjane - Verjan i. t. d.

Izgledi.

Pri grajsinah na visokih gorah imajo ósle ino óslice, které v' vedrah vodó v' kuhňjo nosijo. Po Dravi v' šajkah blanje, late ino dílnice dól, po Savi pšenico v' ladňah gor vozijo. Žganica je nar bolj nezdrava pijača. Susokinje ino spravókiňje, plevice ino ženjice so po slovenskih deželah jarne vešele pevce. Cesaricam, kraljicam, ino knéginjam dvorijo dvorkinje, góspém strežejo služebnice, kterim pravijo hišne. Hišna njim kite pléte, glave opléta, postelje postilja, obleko pripravlja, ino druge hišne oprave opravlja (oskerblava). Grabljam velijo v' nekíh doželah' zobáče, pomládi vigred al zmladétke; terilje ino prelje imajo za terice ino predice, erdeča répa je pésa (runa-svíkla), pírhí so písanke, pastirinki pravijo tresorepka; punica je teša ali taša; moj ali moja gnana je tisti ali tista, ki ima moje kerstno imé. Slatina izvira v' príjazni dolini za Rogatoem, v' bližnji Kostrevnici ino v' Očeslavcih za Radgonój. V' Dušni paši je dosti lepíh molítev ino pésem.

§. 13. Sklanja vsíh ženskiíh imen na tihnik.

Edinobroj.	Dvabroj.	Višebroj.
1. nít	nít-i	nít-i
2. nít-i	nít- - (-i-u)	nít-i
3. nít-i	nít-ima	nít-im
4. nít	nít-i	nít-i
5. per) nít-i	nít-ima	nít-ih
6. z') nít-jo	nít-ima	nít-imi (-mi, -i).

P a z k e.

1. Nekokrat néke enozlóžne iména glas 'z koreninskiga zloga na sklanji zlog prelóžijo ino v' dva-ino višebroju **i** v' **é** premenijo u večíh skloníh; se tedaj tako sklanjajo:

Edinobr. 1. 4. klop, 2. klopi, 3. 5. klópi, 6. klopjó.

Dvabr. 1. 2. 4. klopi, 3. 5. 6. klopéma.

Višebr. 1. 2. 4. klopi, 3. klopém, 5. klopéh, 6. klopími.

Sém rade spadajo: berv, cév, část, jéd, kád, hóst, móč, nóč, ós, perst, péč, réč, sherb.

2. Máti ino hči (hčér) se tako sklanjáté.

Edinobroj.	Dvabroj.	Višebroj.
1. máti, hči, hčér	1. { máteri	1. { mátere
	4. { hčéri	4. { hčere (i)
2. { mátere, hčere,	2. { mater (u)	2. { mater
hčeri,	2. { hčéri	2. { hčeri
3. máteri, hčéri,	3. { máterama	3. { máteram
	6. { hčerama	3. { hčeram
4. máfer, hči, hčér		
5. per máteri, kčéri	5. pri materama,	5. { pri máterah
	hčerama	hčerah (ih)
6. z' materjó, hčérjó		6. { materami
		6. { hčeramí
		6. { hčermí.

3. Kakor neke moške tako zgubijo tudi neke ženske imena zadnji glasnik u vsih sklonih, kateri niso pervimu ednaki.

P. miscl-misli, bolezen-bolezni;

v' 6. edinobrojnim sklonu imajo včasi:

mislijo, boleznijo i. t. d.

4. Neke imena se po obema ženskima sklanjama sklanjajo, kér imajo oboji izhod, namre na **a** ali na **ev**, **ov**, **uv**. Raji se vemdar perve deržijo. Govori se:

cérkva ino cèrk - ev (-ov, -uv), breskva ino bresk - ev (-ov, -uv), molitva, retkev, setva, žetev- i. t. d.

To velja tudi od nekih višebrojnih:

jasle ino jasli, gosle ino gosli, perse ino persi.

5. Kerv ima v' 1. ino 4. sklonu tudi kri.

6. Neke so samo u višebroji v' porabi:

dvèri (duri) -dver (dur), gòsle-gòsel, perse-pers, jasle-jasel i. t. d. Sani, gosti, droži se sklanjajo ko klop.

Izgle di.

Pohlevnost je mati vsih kreposti. Bogaboječost je začetek vse modrosti. Mladost ino modrost živité redko v' prijaznosti. Pobožnost stavi cèrkve k' časti božji. Brez sètve ni žetve, brez čednosti ni vrednosti. Vodne živali nimajo rudeče tople kervi. Kri je polna živáli. Umetnosti je sedem. Pregrehe ino strasti so dušne bolezni. Na gostéh radost skerbi ino žalost preganja. Dveri večnosti smert odpira. Tudi merčesi so koristne stvari.

§. 14. Sklanja srédnjega spola.

Edinobroj.	Dvobroj.	Višebroj.
1. Let-o	let-i (-é)	let-a
2. let-a	let- —	let- —
3. let-u (i)	let-ama	let-am
4. let-o	let-i (-é)	let-a
5. pri) let - u (i)	let-ama	let-ih (ah
6. z') let - $\frac{om}{am}$	let-ama	let-i (ami.

Pazke.

1. Pri imenih srednjega spola sta si prvi ino šterti sklon vedno ednaka.
2. Veliko zbornih imen izhaja na **je**. V' takše zborne imena na **je** se dajo premeniti imena vsih rastlin, ino veliko drugih vsakiga spola.

P. bila-bilje, breza-brézje, cvet-cvétje, drevo-drevje, hrast-hrastje, zél-zélje, šiba-šibje, kamen-kamenje, klin-klinje, kol-kolje, lika-ličje, pero-pérje, leto-poletje, zerno-zernje i. t. d., ivje, podnebje, naročje, osercje i. t. d.

3. Zborne ino lastne imena, imena kreposti ino zločesti so le tedaj višebrojne, kedar nje ko verstne upotrebujemo.

P. letos so dobre vina prirasle; dobre jabolčnice delajo; god vsih Janžev je danes.

blagó je tudi samo edinobrojno.

4. Neke so samo višebrojne: jètra - jeter, kóla - kól, nedra-neder, perša-pers, pluča-pluč, podsenja-podsenj, rišpeta - rišpet, statva - statev, tla - tel (tal, 5. skl. tleh, tlah), usta (vusta) -ust.

5. Imena mladih stvari na e (ino vse §. 60) -mu pò vsi sklanji t prilagajo.

P. détê - détêta, deklê - deklêta, piše - pišeta; prasé - prasêta, siróče - siróčeta, živínče - živínčeta i. t. d.

Alj u višebroji se neke med njimi rajši v' možki spol premenijo.

P, 1. pišanci (pišenci), prasci, telci; 2. pišanc, prasec, telec. détê pa bode zbornó imè ino ima: deca.

6. Drevo, kolo, lice, okó, peró (pêre), telo, uho i. t. d. — lahko navadno sklanjo zapustijo, ako ès pridajo.

P. drevò, drevèsa, drevèsu, drevo, pri drevesu, z' drevesom i. t. d.

Tedaj se **k** ino **h** v' zrodno č ino š premenita;

uho dobi ušesa i. t. d., oko - očesa i. t. d.

Tudi v' navadni sklanji oko u višebr. **k** v' č premeni; ima tedaj:

1. oči, 2. ôči, 3. očém, 4. očí, 5. očéh, 6. očmi.

Drevo ino pero še tudi kakor v 5.

7. Imena neživih réči na - me mu pò vsi sklanji n prilagajo.

P. imè-imèna, brème-brémèna, sème-sémèna i. t. d.

Primeri.

Veselo cvetje na lici je znamenje ljubiga zdravja. Bogaboječè sercé v' persah ino dobre déla so blago za nebesa. Solnce je svetilo vsih nebeških trupel našega osolnèja. Solnc je neizbrojno dosta na nèbi. Oči so okna našega trupla. Na statvah se prèdivo v' platno alj sukno tka. Železne kola imajo po 6 ino 8 kolés ino po 10 óken. Jadransko mòrje ima svojo imè od jader.

§. 15. Prilog.

Prilog je beseda, ktera se imenu prilaga, zato da nam njegove kakosti ali lastnosti pové ino pride za odgovor na prašanje: kak - kaka - kako? ali kakšen - kakšna - kakšno?

P. dobro serce ima; kako serce? dobro.

Edinobroj.

Možki spol.	Ženski spol.	Srednji spol.
1. Lép- —	lép-a	lép-o
2. „ -ega *)	„ -e	„ -ega
3. „ -emu	„ -i(-oj-ej)	„ -emu
4. „ -ega	„ -o	„ -o
5.(pri) „ -em(u)	„ -i(-oj-ej)	„ -em(u)
6.(z') „ -im	„ -ój	„ -im.

Dvobroj.

1. lép-a	lép-i(-é)	lép-i(-é)
2. „ -ih(-u)	„ -ih(-u)	„ -ih(-u)
3. „ -ima	„ -ima	„ -ima
4. „ -a	„ -i(-é)	„ -i(-é)
5.(per) „ -ima	„ -ima	„ -ima
6.(z') „ -ima	„ -ima	„ -ima

Višebroj.

1. lép-i	lép-e	lép-e(-a)
2.	lép-ih	
3.	„ -im	
4.	„ -e	(-a)
5.(pri)	„ -ih	
6.(z')	„ -imi	

Pazke.

1. Ráhlo e zadnjega zloga v' sklanji premine:

P. serčen - serčna - serčno; 2. serčen - ega, serčne, serčnega; moder - módra - módro; 2. módr-ega, módre, modrega; vés - vsa - vsê; 2. vséga, vsê, vsega; 3. vsemu i. t. d.

(Vés včasi ê nazajdobí.

P. po vési dežěli).

*) Mesto gibov: -ega, -ému, neki velijo: -iga, -imu ino -oga, -omu i. t. d.

2. Prilogi, kateri se na j, nj, š, č, ž končajo, imajo v srednjem spoli v' 1. sklonu tudi radi e mesto o (po §. 1, 3).
P. tvoj - tvoja - tvoje; letošenj - letošnja - letošnje; naš - naša - naše; zgeč - zgeča - zgeče.
3. Neki dvazložni na k ino n so v' prvemu možkemu sklonu dvojega izhoda:
P. bolén ino bolán; móčen ino močán; gládek - gládák; grenék - grenák; léhek - láhek - lohek - lohák;
(tudi na - in ajj - ik se namerijo).
4. Če se prilog z možkim imenom kakše nežive reči zлага, ima ž njim vred 4. sklon prvemu enak.
P. Gradec ima želézen móst, ne pa: Gradec ima želézniga móstá i. t. d.

Ako pa se prilog na tako imé iz kteriga drugiga stavka sámó ogledava, se sklanja, ko da bi kaj živega pomenilo.

P. Srečólovci štímajo novi svét préveč, star ega přemalo i. t. d.

5. Če prilog imé namestujè, se deno svoje lastne sklanje derži.
P. Krajnsko, Koroško, Štajarsko ima 2. Krajnskega, Koroškega i. t. d.
6. Kedar se prilog tako svojemu iménu prileže, da ga od vsih drugih svoje verste loči, se mora v' možkem spolu v' 1. i 4. sklonu na l perkrožiti.
P. Merzli veter, velki tédén, mastni četertek t. j. lastno tisti, kterega za merzlega-velikega ali mastnega imamo. Nasproti merzel veter, t. j. kerkoli, kter je merzel i. t. d.

Izgle di.

Čista vest ino zadovolno sercé stori človeka srečnega. Slaba tovaršija pohujša dobro zadržanje. Zvesto pajdaštvo z' modrimi zbríhta ino izobraži mlade ljudi. Abel ino Kajn sta si bila nespo-dobna brata. Božje oko pregledava naše serce ino vse njegove skrivnosti. Poštení se s' pošteni m druží, grešnemu grešni služi. Višnjemu přijenjaj, nižjemu perzanési.

§. 16. Stopnje prilogov.

Prilog se da tako premeniti, da ne pové samo lastnosti svojiga iména, temoč tudi v' kakši meri se mu prilaga; ali v' navadni ali v' bolj veliki. ali v' naj bolj veliki- (namre gledè na kake druge reči).

Če prilog lastnost v' navadni meri kaže, velímo, da je v' I. stopnji (ali primeri).

P. lep nož, star mož;

če lastnost v' koliko vekši ali menjši méri priloži ;
je v' II. stopnji.

P. lepši nož, starši mož ;

če v' naj vekši méri, je v' III. stopnji.

P. naj lepši nož, naj starši mož (t. j. gledé na druge).

Prilog se v' II. stopnjo povzdigne, ako se izhod
drugega edinobrojnega sklona - ega v' -ši-ša-še (o), ali
v' -ji-ja-je (o) premení.

P. lep - ega, lepši - ša - še, lepji - ja - je.

Če se drugi stopnji naj ali nar predstavi, je
tretja gotova.

P. nar lepši, naj lepji.

Pazke.

1. Ako bi se preveč tihnikov nabralo, se pred -ši ino
-ji postavi i; rajši še éj ino é.

P. berzen - berznejši - berzneji; bridek - bridkéjši - bridkéji;
čerstev - čerstvejši - čerstveji; čern - černejši - černeji;
plitev - plitvejši - plitveji; skop - skopejši - skopeji; i. t. d.
mesto bistriši - čerstviši - černiši i. t. d.

2. Prilogi na k še dostikrat ti k zbijejo ino ostavši
tihnik v' zrodnega spremenijo. Imajo tedaj:

gladek - gladkejši - gladkeji - glajši; globok - globkejši
(-éji), globši; grenek - grenkejši (-eji) - grenši; kratek -
kratkejši (-eji) - krajši - kraji - ali kračejši (-eji) -
kračiši - kračji - krači; lehek - lehkejši (-eji) - ležejši -
ležji - ležiši; mehkejši (-eji), mečejšji - mečej -
mečji; nizok - nisokejši (-eji), nižejši (-eji) - nižiši,
nižji; sladek - sladkejši (-eji), slajši; širok - širokejši -
(-eji), širši - širji; tenek - tenkejši (-eji), tenši - tenji;
težek - težkejši (-eji), težejši (-eji), težji, težiši;
visok - visokejši (-eji), višejši (-eji), višiši; vozek -
vozkejši (-eji), vožejši (-eji), vožji, vožiši; žarek -
žarkejši (-eji) žarši (-rji) i. t. d.

3. Končno d pri enozložnih, ako ima glasnik pred seboj,
se tudi v' zrodno j premení; ima tihnik pred seboj,
se čisto zbije:

hud - hujši - huji; mlad - mlajši - mlaji; rad - rajši - raji;
gerd - gerši - gerji (gerdejši); terd - terši - terji (ter-
dejši); tako tudi: drag - drajši - draji - ali dražji - dra-
žejši - dražiši; dolg - delši - ji; daljen - dalji - dalši.

4. Celo neporedoma se povišujejo:
berhek - (bridek) górsi - górsji; dober - bolši - bolji;
mali ali majhen - mausi - manji - menši; velik - velksi-
veči - vekši.
5. Druga stopnja se tudi dobi, če se prilogi bolj,
tretja, če se mu nar bolj ali naj bolj predstavi.
P. želčen - bolj želčen - nar bolj želčen; pogrešen - bolj pogrešen -
naj bolj pogrešen; siróv - bolj siróv - nar bolj siróv.
6. Prilog še se poviša, ako se mu besedica pre predstavi
ino ž njim v' eno besedo stopí; ali ktera naslednih: prav,
zlo, kaj, hujdo, silno, grozno, močno,
nezmerno, neznano i. t. d. ali ako se prilog podvoji.
P. Predrag, premodor; zlo pameten; grozno bogat; steklina
je kaj nevarna reč; hujd hujd, strašen strašen.
7. Mnogi prilogi se ne dajo povišati; namre vsi, kateri
že po svojem pomeni povišanja ne dopustijo ali že
v' prvi stopnji nar večo mero naznamnjajo, kako vsi,
kteri so s' pre ali vseg a zloženi.
P. mertev, železen, zlat, matern, ves, vesvoljen, cel; presladek,
preljubi; vsegamogočen, vsegavedoč i. t. d.
8. Prilogi se tudi v' stopnji svoje navadne sklanje deržijo.

P a z k a.

Mnogi pa so, (kako Metelko v' svoji slovnici
str. 195 svedoči), večidel že davno red zapustili ino nje
tako sklanjajo:

Za možki ino srednji spol: 1. lepši, 2. lepšiga, 3. lepšimu,
4. lepši, 5. 6. lepšim; za ženski spol vedno lepši; u dvabroju
za vse tri spole: 1. lepši, 2. lepših, 3. lepšima, 4. lepši,
5. 6. lepšim; u višehr. za vse tri spole: lepši - ših - šim-
ši - ših - šimi.

9. Pri primeri v' I. stopnji se rabijo besede: kak, kakor,
ko, kor, kot.

P. bridko kakor pelinovec, terpko kot črensovec, svetlo kor
zlato.

Pri primeri v' II. stopnji pa še se tudi rabijo: od, memo.

P. zemla je vekša od mesca ino menša od solca. Jelen je
veči kak košuta, ino močnejši memo nje.

Iz g l e d i.

Naj starši jezik je Sanskritski; vsi ostali so mlaji. Potok je
vekši od černea, réka večá od potoka, ribnik manji od
jezera. Gomila je nižja, holm je višji od hriba, breg je višisi
od holma, gora visokejša od brega, breg je nižizji od pla-
nine, planina nizokejša od sneznika. Vsih naj višejša sta
Čimboraso v' Ameriki ino Himalaja v' Azii. Mladim ljudem
se slajše, staršim se grenše reči prikupijo. Priletne tice
si poletí hlajše, pozimi topleje kraje poišejo. Bolj vroče so

dežele, bolj černi so ljudje, bolj goste so kosti, bolj čerstev je život. V' notrajni Afriki pod srednim pasom stanujejo terdi černci. Tudi v' naj menši kaplici več sto strašno malih živalic živi. Prestrašna korenina vsega zlega je pohlep.

§. 17. Številnica.

Številnica je tista beseda, ktera nam do éne pové, od kolikih reči je govor.

P. Štirje evangelji, trije kralji, sedem modrijanov.

Številnic je 7 plemen; ene spadajo k' prilogu, druge k' narečji. K' prilogi spadajo: 1. temeljne, 2. vredivne, 3. razločivne, 4. pomnoživne, 5. vdelivne številnice.

K' narečji spadajo ino so nesklanjlive: 1. ponavljavne številnice, 2. vredivne narečja.

§. 18. I. Temeljne številnice.

Temeljne številnice (tako zvane, da so po svojem pomenu ino podobi temelj ali koren vsih drugih), dajo odgovor na prašanje koliko? ino napovejo število enoverstnih reči. So:

I	1 Eden (en), éna, éno	XXII	22 dva (-dvé - dvé) ino dvajset i.t.d.
II	2 dva, dvé, dvé	XXX	30 trideset (trired)
III	3 trije, tri, tri	XL	40 štirdeset (štirred)
IV	4 štirje, štiri, štiri	L	50 petdeset i. t. d.)
V	5 pet	LX	60 šest desét
VI	6 šest	LXX	70 sedemdeset
VII	7 sêdem	LXXX	80 osemdeset
VIII	8 ôsem	XC	90 devêtdesét
IX	9 devét	C	100 sto
X	10 desét	CI	101 sto ino eden
XI	11 ednajst, enajst		-ena - eno
XII	12 dvanajst	CC	200 dvésto
XIII	13 trinajst	CCC	300 tristo
XIV	14 štirnajst	D	500 petsto i. t. d.
XV	15 petnajst	M	1000 jêzer - (tavžent, tisoč)
XVI	16 šestnajst		2000 dvé jezeri (dvé tavžent)
XVII	17 sedemnajst		3000 tri jêzeri i. t. d.
XVIII	18 osemnajst		1000000 miljón
XIX	19 devêtnajst		2000000 dva miljóna
XX	20 dvajset, dva-deset, dvajsti		i. t. d.
XXI	21 eden - ena - eno ino dvajset		

P a z k e.

1. êden ali en - ena - eno ino ž njoj zložene: nijeden ali nijén - nijéna - nijéno, nobêden ali nobén - nobena - nobeno, se popolnoma priložne sklanje deržijo, to da d zaveržejo. Med ê d e n ino é n je ti razložek: é n se piše v' zavezi s' kakim imenom; ê d e n, kedar posamesno stoji.

P. en apostel je ne bil móćenik; êden med apostelni je bil izdavec.

2. dva - dvě; oba - obé ali obá dva - obédvé se sklanjajo:

1. 4. dva, ž. i s. dvě	4. tri - štiri
2. dvuju-dvúj (dvéh-áváh)	6. trémi - štírmí

3. 5. 6. dvěma

1. {tríjě - tri	1. 4. pet
1. {štírjě - štiri	2. 5. pětih
2. 5. tréh - štíreh	3. pětím
3. trém - štírem	6. pětími.

Kako pet se vse ostale številnice sklanjajo razen sto, ktera je nesklanjliva; vendar se včasi sliši: s' stómi.

3. Eden, dva, trijě, štírje so čista priložne sloge (sklade); pet ino vse više temeljne številnice so v' 1. ino 4. sklonu ednake imenu ino terjajo drugi sklon svojega imena; v' drugih sklonih so pa priložne sklade.

P. tri bože osebe; štírje létni časi; pet délov zemle; sedem zakramentov; v' petih dneh.

4. Zestavljene temeljně številnice se za eno besedo računijo, za tega voljo se samo zadna sklanja

P. z' dva ino sedemdesetimi učenci; s' tri ino tridesetimi letmi ali s' trideset ino trémi letmi. Sto ino en oreh. Dvajsetino dvě ribi.

5. Sto ino jêzer ali tavžent se rade v' imena premenijo:

P. Ne po stotinah, po tavžentih ali jêzerih pomor dávi.

§. 19. II. Rêdivne številnice.

Rêdivne številnice pokažejo red posamesnih reči ino so za odgovor na pitanje koliki - a - o? So sledeče:

*) I.	1. prvi-a-o	dvanaajstí
II.	2. drugi-a-o	trinaajstí
III.	3. tretji-a-e	štírnaajstí
IV.	4. četerti-šterti	petnaajstí - - -
V.	5. peti i. t. d.	dvajseti ali
VI.	6. šestí	dvajstí
VII.	7. sedmi	en ino dvajseti ali
VIII.	8. osmi	dvajstí ino prvi
IX.	9. devětí	dva ino dvajseti ali
X.	10. desetí	dvajseti ino drugi i. t. d.
XI.	11. ednaajstí	trideseti-, stotni (stofi), sto ino prvi, tavžentni i. t. d.

*) Gl. §. 57. od pike.

Pazke.

1. Redivne št. so prilogi. Zestavljene: en ino dvajséti, dva ino dvajséti i. t. d. se samo zadna, per dvajséti ino pervi, dvajsti ino drugi i. t. d. se obé številnici sklanjaté; per letopisi pa samo zadna.

P. sem rojen v¹ jezero osem sto ino sedmim letu.

§. 20. III. Razločivne številnice.

Razločivne številnice naznamnjajo različnost enoverstnih reči ino so za odgovor na prašanje: kelikotèri - a - o? ali kolikèri - a - o?

Postavim: Na ti gruški so petere gruške. Smo imeli dvoji kruh, namre beliga ino črnega, ino čvetero pečenko i. t. d. So:

eni	- a - o	ali desetèri	- a - o
enoji	- a - o	dvajsetèri	- a - o
dvoji	- a - o	stotèri	- a - o
troji	- a - o	šeststotèri	- a - o
čveteri	- a - o	tavžentèri	- a - o
petèri	- a - o	ali jezèri	- a - o
— — — —			

1. Če temeljnim številnicam gor od trojke - èri pridaš, (ino po vuhi prikrožiš) imaš razločivne.

2. Razločivne številnice se rade potrebujejo mesto temeljnih:

- a) per višebrojnih imenih.

P. dvoje bukve, troje hlače, čvetero vilice i. t. d.

Do pet najuč nemre drugači rečti.

Ne ide: dve hlače, dve bukve.

- b) per imenih mladih stvari ali revnih osob, gder se v' imé srednega spola spremenujó, ino ž njimi zvezano imé v' 2. sklon stavljajo.

P. dvoje otrok; troje družinčet; čvetero jagnet; petero prasec i. t. d.

§. 21. IV. Pomnoživne številnice.

Pomnoživne številnice odgovarjajo na pitanje: kelikojni - a - o? koliknat - a - o? ali kelikotèrni - a - o? ino povejo, kelikokrat se tista reč (ob enem) vzeme ali vidi. So:

edin	- a - o	ali	enojni	- a - o
dvójni	- a - o	,,	dvójnat	- a - o
trojni	- a - o	,,	trojnat	- a - o
čveterni	- a - o	,,	čveternat	- a - o
peterni	- a - o	,,	peternat	- a - o
osmerni	- a - o	,,	osmernat	- a - o
stoterni	- a - o	,,	stoternat	- a - o
petstoterni	- a - o	,,	šestdeseternat	- - -

P. Na tim travniku zrabe v' leti dvojna - trojna - čveterna trava.

Če temeljnim številnicam - erni ali - ernat - gladko prisnovaš, se dobijo pomnoživne.

Kako razločivne se tudi pomnoživne rade mesto temeljnih pri višebrojnih imenih stavijo.

P. dvojne kola; trojne dveri i. t. d.

§. 22. V. Vdelivne številnice.

Vdelivne št. odgovarjajo na prašanje: po koliko na enkrat? po koliko vsaki - a - o? ino nam to povejo. So samo v' 1. ino 4. sklonu ino se dobivajo, ako se temeljnim (alj njim náместnim) po predstavi.

P. Po dvá prideta; po dvé prideté; po trijé, po štirje odidejo; po pet, po deset dvajšic zaigra; po sto rajniš na leto zasluži. Orlica zvali po dvoje, po troje mladih ino živi po sto let.

§. 23. Številne narečja.

K' njim spadajo:

I. Ponavljavne številnice, ktere odgovarjajo na prašanje kelikokrat? (kelikobart)? ino povejo, kolikokrat se kaj ponovi. Se dobijo, če temeljnim -krat, (-bart, ali -fart) prideneš.

P. enkrat (cnok); dvakrat; stokrat; tri ino tridesetkrat; sto ino sedemfart i. t. d. Se dajo tudi v' priloge premeniti.

P. enkraten - tna - tno; stokraten - tna - tno i. t. d.

II. Vredivne narečja odgovarjajo na pitanje kelikič? ino povejo mesto ali red, v' katerem kaj v' misel vze-memo. Se dobijo, če vredivnim številnicam č privežemo.

P. prvič, drugič, tretjič . . stotič i. t. d. sto petič . . . (ino iz oběh - mnogič, zadnič, poslednič i. t. d.)

§. 24. Obče številnice.

Obče številnice se zovejo tiste, ktere ne preštejo na tenko temoč le poprek. Take so: vês - vsa - vsê,

vesvoljen - ljna - nje, vsak, vsaktéri - vsakotéri, nobeden - noben, nijeden - nijen, eni, neki, nektéri, marsikteri. (Vse dozdajne se sklanjajo ko prilogi. Nasledne so nesklanjlive, so v' 1. ino 4. skloni imena, ino stavijo svoje imè v' 2. sklon): veliko, dosti, več, malo, zadosti, nekaj, kaj, nikaj, nič.

P. veliko prevzetnosti, malo pameti; kaj gola (gola), nič kruha; malo prav modrih; per veliko ljudèh je veliko vraz; per malo bogatih se najde zadovoljnost; z' malo besedami umni dosta poveja; z' nekaj poterplivostjo človek kaj premore; med dosta kmèti je malo kmetovavcov; malo ljudem razodevaj svoje skrivnosti.

Skoro vsem, posebno nesklanjlivim se lahko krat pristavi, ino nje v' pomnoživne premeni.

P. dostikrat, svakokrat, tudi enkrat, nekobart.

§. 25. Številno imè.

Iz številnic je šega dosti imen raznega pomena nasnovala.

- I. Take, s' kterimi številke, pa tudi posodbe takše mere imenujemo. So: edinka, dvojka, trojka, štirka, pètkà, šestka, sèdmička, osmička, devètka, desetka, dvajšica, stotinka. Trojka pomeni namre pismenco (3); štirka pismenco (4) pa tudi sodek, ki 4 vedre derži i. t. d.
 - II. Take, z' kterimi kovane denarje imenujemo. So: dvojáča, čveteríca, petíca, (pètkà), šestíca, sedmíca, desetíca (desètka), dvajsetíca (dvajšica). Tudi trojíca, polovica sém slišítè.
 - III. Take, z' kterimi papirne denarje imenujemo, pa tudi ljudi telkih lét. So: pètjak, desètjak, dvájšak, pèt-desètjak, stótjak i. t. d.
 - IV. Take, z' kterimi predstojnike telkih podložnikov imenujemo. So: pètnik, desètnik, petdesètnik, stotnik i. t. d.
 - V. dvojčič - dvojčica; trojčič - trojčica; čveterčič - - čica, (dvojčki, trojčki, čveterčki).
 - VI. Čveter, petèr, šestèr, sedmèr i. t. d.
- P. Čveter je napregel; cesar se s' šesterjoj vozi;
(ali tudi: čveterà, petèra, šestèra) ino še: čveterica, peterica i. t. d.)

VII. Take, z' kterimi odločene dele kakše reči imenujemo. So:

—	=	polovina
trójert	=	tretjina
četert	=	čveterina
petert	=	peterina-petina
šestert	=	šesterina
sedmert	=	sedmina
osmert	=	osmina
i. t. d.	=	desetina
i. t. d.	=	stotina i. t. d.

§. 26. Zaimè.

Zaimè je beseda, ktera se mesto imena stavi, zato de ni treba imena ponavljati.

P. Rečemo: slon ima močen rilec; on ž njim k' mabi človeka ubije; namesto: slon ima močen rilec, slon z' močnim rileem k'mahi človeka ubije

Zaimena so petere:

1. Osobne, ktere mesto osobnih imen stavljamo.

P. jaz, ti, on.

2. Prisvojjivne, ktere komu kaj prisvajajo.

P. moj, tvoj, njeni.

3. Kazavne, ktere na koga ali kaj kažejo, ne dabi ga očitno imenavale.

P. tisti, òni.

4. Oziravne, ktere se na kaj spomenjenega ogledavajo, (ozirajo).

P. kteri, ki, kar, kdor, kir.

5. Prašavne, s' kterimi prašamo.

P. kdo? kaj? čigav? kaki? i. t. d.

§. 27. Osobne zaimena.

Mi razločimo tri osebe. Kdo govori, je prva; komu se govori, je druga; od koga se govori, je tretja osoba.

Za prvo sobo stoji zaimè jaz, za drugo ti, za tretjo on - ona - ono. Povračno sèbe (sè) služi vsim trem. Sklanjajo se tako:

Perva osoba.

Druga osoba.

Edinobroj.

1. jaz (jez-jest)	ti
2. méne; mè	tébe; te
3. méni; mi	tébi; ti
4. méne; mè	tébe; te
5. (pri) méni	tébi
6. (z) menoj, menó	teboj, tebo, (toboj).

Dvabroj.

1. mi dva, ma; (ž.s.) me dvě, mé	vi dva, va, via; (ž.s.) ve dvě, vé
2. náju, naj (náji)	váju, vaj (vaji)
3. náma	váma
4. náju, naj, (náji)	váju, vaj, (váci)
5. (pri) náma	váma
6. (z) náma	váma.

Višebroj.

1. mi; (ž. s.) mè	vi, (ž. s.) vè
2. nás	vàs,
3. nám	vám
4. nás	vàs
5. (pri) nás	vas
6. (z) námi	vámi.

Tretja osoba.

Edinobroj.

možki	ženski	srednji spol.
1. on	óna	óno
2. njega; ga	njè; jè	njèga; ga
3. njemu; mu	nji (njoj), njej; ji	njemu; mu
4. njega, (-nj); ga	njó; jo	njèga; ga (je, nje)
5. (per) njemu, njem	nji (njoj), njej	njemu, njèm
6. ž' njim	njoj, njo	njim.

Dvabroj.

1. óna, oná	óni	ónè, onè (ona)
2. njú; ju, njuj (jih)	} za vse tri spole.	
3. njima; jima		
4. njú; ju		
5. (per) njima		
6. (ž) njima		

Višebroj.

1. ôni, oni	}	ône, onè		ône, onè (ona)
2. njih; jih				
3. njim; jim				za vse
4. njè; jè (jih)				
5. (per) njih				tri spole.
6. (ž) njimi				

Povračno zaimne sêbe ostane za vse tri osebe, broje ino spole sploh tisto ino se tako sklanja:

1. —
2. sêbe; sè
3. sêbi; si
4. sêbe; sè
5. (pri) sêbi
6. (s') sebój, sebó (sabo, saboj).

Pazke.

1. Kakor se vidi, je zaimè v' nekih sklonih dvoje dobè, dolgše ino krajše. Dolgša se stavi:

1. Kedar je na zaimeni naglas,

P. Ménè ino njo iše;

2. Če zaimè za odgover pride, ali se ž njim kaj odreče.

P. Komu je pisal? mèni, tèbi, njoj i. t. d. ne pa mi, ti, joj. Mene lubi, njega sovraži.

3. za predlogom.

P. k' meni, k' njemu; za mène, za tèbe, za sêbe skerbi.

U vsakem drugem slučaju se kračša doba upotrebuje.

2. Mè, tè, sè so ednake moči ko mène, tèbe, sêbe, ali se samo stavijo za predlogi, ki 2. ino 4. sklon terjajo, ino rade ž njimi v' eno besedo zrasedo, naglas na predlog prenosè.

P. Po mè, po tè, brez mè, za mè ali pòme, pòte, brézme, záme, záte i. t. d.

3. Če ón - óna - óno kakšo neznano osebo ali reč namestuje, postavim: to onó, onèga; ta oná ne škodi i. t. d. se sklanja kako prilog; namre:

E dinobroj.

moški	ženski	srednji spol.
1. on, oné	onà, òna	onò, òno
2. onéga, onegá	onè, òne	onèga, onega
3. onému, onemú	oněj, òni	onému, onemu
4. onéga, onegá	onó, òno	onò, òno
5. per) oném, one- mu	oněj, òni	oném, onemu
6. z') oném	onój, ònoj	oném.

Dvabroj.

1. 4. oná	} oné, òne	onè, òne (-a)
2. onéh (-ú)		
3. 5. 6. onéma		

Višebroj.

1. oní	} onè, òne	onè, òne (-a)
2. 5. onéh		
3. oném		
4. onè		
6. onémi		

§. 28. Prisvojivna zaimena.

Prisvojivna zaimena so (po pravem) prilogi, kateri se zgotovijo iz 2. sklonov osebnih zaimen (mene, tebe, sebe, njega, njè, naj, vaj, nju, nas, vas, njih), ino se zato ko pravi prilogi sklanjajo. So:

moj - a - e	vajin - jna - o
tvoj - a - e	njun - a - o
svoj - a - e	naš - a - e
njegov - a - o	vaš - a - e
njen - a - o	njihov - a - o
najin - jna - o	

Pazke.

1. Kakor povračno sêbe za vse tri osebe, broje ino spole velja, tako tudi od njega izvodjeno svoj - a - e.

P. svoje kniže, svoj nož išëm, išëš išë, išeta, išeté, išemo, išete, išëjo.

2. Mesto nájín, vajin, njun, njihov stavijo neki raji druge sklone: naju, vaju, nju, njih.

P. Naju ali vaju domovina je gornáta, mesto najna ali vajna d. j. g.

§. 29. Kazavne zaimena.

Kazavne zaimena so: ti, ta, to (toti, tota, toto, ali ti le, ta le, to le, ali leti, leta, leto); oni - a - o; tisti - a - o; taki - a - o; ino se sklanjajo kakor prilog.

§. 30. Vprašavne zaimena so:

Kdo? *) kaj?

Katéri - a - o? (kteri - kerí)

*) Kdo po pravem k' do, po vuhi pa gdo; tako tudi k' ðer = kjër = gðër = gðé; kedaj = k' dá = gda? i. t. v.

Kaki - a - o ? kakši - a - o ? kakšen - šna - o ?
 kakov - a - o ? koliki - a - o ? čigáv - a - o ? čij - a - e ?
 čiv - a - o ?

Vse se priložne sklanje deržijo, samo prva dva sledeče :

1. kdo ?	kaj ?
2. kóga ?	čiga ? česa ?
3. kómu ?	čimu ? čemu ?
4. kóga ?	kaj ?
5. per) kómu ?	čimu ? čim ? čém ?
6. s') kom ?	čim ? čem ?

1. Od obuj se ločita oziravna kdor ino kar, ktera se skoro ravno tako sklanjata, samo da povsodi pristavljata, namre : 1. kdor ; 2. 4. kogar ; 3. 5. 6. komur. 1. 4. kar ; 2. čigar, česar ; 3. 5. 6. čimur ; ino se stavita, kedar se na kaj ozirata (bodi si očitno ali neočitno povedano).

P. Premisli, kar meniš govoriti t. j. tisto premisli, kar meniš govoriti. Presodi komur kaj zaupaš t. j. tistega presodi, komur zavupaš i. t. d.

2. Dobro je zapomniti, de se vsakemu vprašavnemu zaimenu oziravno ino kazavno primerja :

Vprašavno.	oziravno.	kazavno.
kdo ?	kdor	ti, (toti
kaj ?	kar	to, (toto
gda ? kdaj ?	kadar, kedar	tê, tedaj
kam ?	kamor	taj, tjé, tá
kako ? kak ?	kakor	tak, tako
kakošen ? kakši ?	kakoršen	takošen, takši
koliko ? keliko ?	kolikor	toliko, teliko
gdé ? kjé ? kéj ?	kjér, gdér, kéjr	tam, ondi
kodi ? kod ?	koder	tódi, tód
doklej ?	dokler	dotlēj, doslej i. t. d.

3. Iz kdo, kaj, ino kteri zestavljena zaimena se sklanjajo ko nezestavljena. Takše so: malokdo, malokaj; marsikdo, marsikaj; negdo, nehto, nekaj; nikdo, nikaj; najsikaj, neskaj; vsakoteri, vsakteri; malokteri; marsikteri; nekteri, nekateri; mnogoteri.

Nihče (nišče - niše) ima vse druge sklone, kako nigdo; ino nič kako nikaj.

4. Sledeče pristavljene besedice se posebe pišejo: kar koli, kar radi; kdor koli, kdor rad; kdor si bodi; kdo neki? kaj neki? kaj mar? kaj le? kdo le? čigav le? i. t. d. Večkrat nje druga beseda razloči.

P. kar le koli začneš . . ; kar bote koli v' mojemu imenu prosili . . .

5. Kaj še radi pridamo, ako čemo kaj menje razločno povedati.

P. mu ni kaj po volji; kaj kaj si spočne; me nič kaj ne mika.

§. 31. Oziravne zaimena.

Lastno oziravna zaimena sta: kateri - a - o ino ki. Zadnemu se za boljše razumljivosti voljo rado prida krajše osobno zaimè.

P. Brat, kteriga ljubim, ali brat, ki ga ljubim. Boter, ki se njih veselim, mesto boter, katerih se veselim. Otrok, ki nima pameti i. t. d.

§. 32. Glagol.

Glagol se veli beseda, ktera v' enem pové, kar se godi ino kedar se godi, t. j. kar ino kedar gdo dela, terpi, ali kaj se godi.

P. pišem, sem pisal, bom pisal. Spim, sim spal, bom spal.

Delo, terplenje i. t. d. se lahko ravno zverši, ali še zna nek čas terpèti, ali se večkrat ponavljati. Za tega voljo se tudi eni glagoli velijo zveršivni, drugi nezveršivni, tretji ponavljavni.

P. 1. zberem, veržem, spišem, oblečem se;
2. bèrem, mèdem, pišem, oblačim se;
3. prebiram, zmetavam, spišujem, oblačujem se.

Pervi dokončajo delo i. t. d., drugi ino tretji né. Vèasi so vsi trijè enega korena, časi si nič v' rodi. --

Kar glagol pové, zna na koga ali kaj drugega zmérjati (prehajati) ali ne, ali na tistega se nazaj povračati, kteri kaj dela, terpi i. t. d.

P. a) pismo pišem, račun pregledavam;
b) stojim, spim, kričim;
c) se bojim, se radujem.

Perve verste glagoli so prehajavni; druge neprehajavni; tretje povračavni.

Neki so prehajavni ino povračavni ob enem

P. Boga častim, sebe častim. Dobri se ljubijo. Vsaki si srečo želi. Kdor sebe, tudi druge spozna.

Glagol biti pomaga drugim glagolom, da se zamorejo pregibati, zato se veli pomožen glagol.

§. 33. Na dalje.

Pri glagoli se more na šestere reči paziti: 1. na osobo; 2. na broj; 3. na čas; 4. na način; 5. na pregib; 6. na dobó (opravo, zalog).

I. Kolikor je osob, smo čuli v' §. 27. Pomniti si še more, da je osoba časi skrivno povedana.

P. Pišem - namre jaz, t. j. 1. edbrojna.

brat dela - namre on t. j. 3. edbrojna možk.

kaj mislita? namre vi dva t. j. 2. dvbrojna možk.

kaj mislite? namre ve dve t. j. 2. dvbrojna žensk.

kaj mislite? namre vi - ali - ve t. j. 2. višebrojna vsih spolov, i. t. d.

II. Kaj si je broj? ino kelikojni je? glej §. 9.

III. Čas je po pravem trojni: a) zdajni; b) pretekli; c) prihodni.

P. molim, to je zdaj; sem molil, to je že bilo ino preteklo; bom molil, to še boče, še prihaja.

Tudi davno preteklo čas še imamo; on pové, da že je kaj davno minilo ino poprej ko kaj drugega, kar že je tudi preteklo.

P. bil sem zmolil, ko so prisli. Sem najšla denar, ktereга sem bila zgubila.

IV. Glagol nam (na sedmero vižo ali) na sedmeri na čin lahko pové, kako se kaj godi, zato ima 7 načinov.

1. Če glagol na ravnost ali očitno pové, kako se kaj zgodi, velimo da je v' očitnem načinu.

P. bėrem, vidim.

2. Če pové, da se kaj želi, je v' želivnem načinu, ino ima besedico naj pred sebo.

P. Naj sem! naj častim; naj bi bil zgotovil!

3. Ako glagol ne pové, de se gotovo kaj zgodi, te-

moč le, ki bi se utegnilo zgoditi, ako se pogodba spolni, velimo de je v' pogodivnem načinu.

P. Bi ga hvalil, bi ga bil hvalil, ako bi.... (Se le prihodnemu ino davno priteklemu času priloga).

4. Če gl. kaj veli, opomeni i. t. d. je v' velivnem načinu.

P. Delaj; obljubi; hitimo; odstopte. (Ga ima le zdajni čas).

5. V' neodločivnem načinu je glagol, če ne pové osebe. Je dvoji: popolni ino prikračeni ali prvi ino drugi.

P. kinčiti, kinčit; milovati, milovat. (Je samo zdajnega časa).

6. V' priložnem načinu (v' priložaju) je glagol, kedar ga v' prilog spremenimo; tedaj zraven lastnosti tudi čas naznamuje. Priložaj je čveterni, eden zdajnega, troji preteklega časa.

P. delajoč - a - e; delal - a - o; delavši - a - e; vdelan - a - o.

7. V' narečnem načini (v' narečaju) je glagol, kedar se v' narečje premeni. Je tudi dvoji, namre 1. lastni narečaj.

P. klečè je molila, pevaje je zibala;

2. narečaj iz priložaja.

P. Pevajoč je zibala; pevši je utihnila.

8. Sém še sliši glagolno imè, katero se po tém od drugih imen loči, da ne pove samo djanja, temoč tudi jeli dolže terpi ali je že zveršeno.

P. zgovorenje ino zgovarjanje; odpúšenje ino odpúšanje.

V. Spremena glagola po vsih načinih se velí njegov pregib. Po pravem imamo samo eni pregib.

VI. Dobè je glagol troje: činivne, terpivne ino bivne. V' činivni dóbi je glagol, kedar tisti kaj stori ali včini, od kterega glagol kaj pravi;

P. zidar zida, slikár slika, voda teče;

kedar kaj terpi, je v' terpivni.

P. konj se podkava, njiva se orje t. j. konja podkavajo, njivo orjejo.

Če tisti, od kterega glagol govori, nič ne včini, nič ne terpi, je v' bivni dóbi.

P. strok lež ino spf.

§. 34. Pregib pomožnega glagola: biti.

O čitni način.

Zdajni čas :		Pretekli čas :		Davno pretekli čas :		Prihodni čas :	
(sim)							
Edinob. za vse spole	1.sem	sem	bil-a-o	sem	bil-a-o	bom : bódem : mo	
	2.si	sí		si		si	boš : bódeš : —
	3.je	je		je		je	bo : bóde : de
Dvab. možki	1.sva	sva	bila	sva	bila	bova : bódeva : va (ma)	
	2.sta	sta		sta		sta	bota : bódeta : ta (bosta)
	3.sta	sta		sta		sta	bota : bódeta : ta (bosta)
Dvab. ženski i srednji	1.své	své	bilé	své	bilé	bové : bodevé : mé (ma)	
	2.sté	sté		sté		sté	boté : bodeté : té (bosté)
	3.sté	sté		sté		sté	boté : bodeté : té (bosté)
Višeb. vseh spolov	1.smo	smo	bili-e-e	smo	bili-e-e	bomo : bódemo : mo	
	2.sté	sté		sté		sté	bote : bodete : te (boste)
	3.so	so		so		so	bojo (bodo) : bódejo : do

Pogodivni način:

I. prihodni:

Edinob. vseh spolov	jaz	bi bil-a-o
	ti	
	on-a-o	

Dvab. možki	mi dva	bi bila
	vi dva	
	ona dva	

Dvab. ženski i srednji	mé dvě	bi bilé
	vé dvě	
	oné dvě	

Višeb. možki	mi	bi bili
	vi	
	oni	

Višeb. ženski i srednji	mé	bi bilé
	vé	
	oné	

II. pretekli:

bil bi bil	namre, jaz, ti, on-a-o	
		bila bi bila
		bilo bi bilo

bila bi bila	namre mi dva, vi dva
--------------	-------------------------

bilé bi bilé	namre mé dvě, vé dvě, oné dvě
--------------	----------------------------------

bili bi bili	namre mi, vi, oni
--------------	----------------------

bilé bi bilé	namre mé, vé, oné
--------------	----------------------

Želivni način.

Če se gori imenovanim časom naj predstavi, so vsi v' želivnim načinu. Bo tedaj:

v' zdajnim	času:	naj sim, naj si, naj je i. t. d.
v' preteklim	„	naj sim bil, naj si bil, naj je bil i. t. d.
v' davno preteklim	„	bil sim naj bil, bil si naj bil - - i. t. d.
v' prihodnim	„	naj bom, naj boš, naj bo i. t. d.
v' pogodivno prihodnim	„	naj bi bil-a- o, naj bi bili i. t. d.
v' pogodivno preteklim	„	bil bi naj bil, bila bi naj bila i. t. d.

Velivni način.

Edinob.	{ 1. ——— 2. bōdi 3. bōdi	Dvab. ženski	{ bodivé bodité bodité	Za 1. edbrj. ino vsako 3. osebo se rade stavijo primerne želivniga načina.					
					Dvab. možki	{ 1. bōdiva 2. bodita 3. bodita	Višeb.	{ bōdimo bodite bodite	1. naj sim - naj bom
									3. naj je - naj bo
3. naj sta - naj bota									
				3. naj sté - naj boté					
				3. naj so - naj bojo					

Neodločivni način.

I. Popolni: biti

II. Prikračeni: — (bit)

Priložni način. (priložaj).

I. — (bodoč - a - e)

II. bil - a - o

III. bivši - a - e

IV. —

Narečaj { I. —
II. bodoč; bivši.

Glagolno imè.

bitje.

Pázke.

1. Zdajni čas ima tudi dolgši pregib. Namre edinebr.:

1. jěsem, 2. jesi, 3. jest - jeste; dvabroj možki: 1. jesva, 2. jesta, 3. jesta; dvabroj ženski: 1. jesve, 2. jesté, 3. jesté; višebroj: 1. jesmo, 2. jeste, 3. jesosojo. Se stavi, kedar ima naglas.

2. Kadar se dva glagola preteklo pogodivniga načina 'zideta, se prvi včasi pakrajša.

Velimo: Bé (ba) prišel, da bi bil vtegnil, mesto: bi bil prišel, da bi bil vtegnil.

Bi še namre gdégdé popolnoma pregiblejo :

1. beh (bih)	t. j. sem - si - je bil i. t. d.	béjah	t. j. sem - si - je bival i. t. d.	bisim (bib)	t. j. jaz bi, ti bi i. t. d.
2. bé		béjaše		bisi	
3. bé		béjaše		bi	
1. behova	béjahova	bisva			
2. besta	béjahota	bista			
3. besta	béjahota	bista			
1. besve	béjasve	bisvé			
2. beste	béjaste	bisté			
3. beste	béjaste	bisté			
1. behomo	béjahomo	bismo			
2. beste	béjaste	biste			
3. beho (beše)	bejaho	biso			

3. (Ne ino s im se zedinita v' nésim-nési-néje(nej-ni)i.t.d.)

§. 35. Pregib občih glagolov.

Naši glagoli imajo troji izhod: na -am, -em, -im, ali če nje bolj na tenko razločimo, šesteri, namre na: -am, -ám; -em, -ém; -im, -ím ino se tako pregiblejo:

O č i t n i n a č i n. Zdajni čas:

Edinobroj vsih spolov	{	1. kála-m	péhne-m	suší-m
		2. kála-š	péhne-š	suší-š
		3. kála—	péhne—	suší—*)
Dvabroj možki	{	1. kála-va	péhne-va	suší-va(ma)
		2. kála-ta	péhne-ta	suší-ta**)
		3. kála-ta	péhne-ta	suší-ta
Dvabroj ženski ino srednji	{	1. kála-vé	péhne-vé	suší-vé(mé)
		2. kála-té	péhne-té	suší-té**)
		3. kála-té	péhne-té	suší-té
Višebroj vsih spolov	{	1. kála-mo	péhne-mo	suší-mo
		2. kála-te	péhne-te	suší-te
		3. kála-jo	péhne-jo	suší-jo † ††

*) Neki, posebno pèsniki, velijo včasih v' 3. edinobrojni osobi -ade, -ede, -ide. P. kalade, nagnede, sušide mesto: kala, nagne, suši.

***) v' 2. dvabrojni osobi velijo včasih: -sta, -sté. P. kalasta, kalasté, vabista i. t. d. mesto: kalata, kalaté, vabita.

† v' 3. višebrojni osobi velijo včasih: -ado, -edo, -ido. P. kalado, pehnedo, sušido mesto: kalajo, pehnejo, sušijo.

†† Neki glagoli na -em ino -im ukrajsajo 3. višebr. osobo, tako, da -ejo v' é ino -ijo v' é premenijo. P. pehnejo = pehnó, vabijo = vabé.

Pretekli čas:

Davno pretekli čas:

Edinob. vsih spolov	$\left. \begin{array}{l} 1. \text{ sem} \\ 2. \text{ si} \\ 3. \text{ je} \end{array} \right\}$	$\left. \begin{array}{l} \text{kalal-a-o} \\ \text{pěhnil-a-o} \\ \text{sušil-a-o} \end{array} \right\}$	sem bil-a-o si bil-a-o je bil-a-o	$\left. \begin{array}{l} \text{kalal-a-o} \\ \text{pěhnil-a-o} \\ \text{sušil-a-o} \end{array} \right\}$
Dvabroj moški	$\left. \begin{array}{l} 1. \text{ sva} \\ 2. \text{ sta} \\ 3. \text{ sta} \end{array} \right\}$	$\left. \begin{array}{l} \text{kalala} \\ \text{pěhnila} \\ \text{sušila} \end{array} \right\}$	sva bila sta „ sta „	$\left. \begin{array}{l} \text{kalala} \\ \text{pěhnila} \\ \text{sušila} \end{array} \right\}$
Dvabroj ženski ino srednji	$\left. \begin{array}{l} 1. \text{ své} \\ 2. \text{ sté} \\ 3. \text{ sté} \end{array} \right\}$	$\left. \begin{array}{l} \text{kalalé} \\ \text{pěhnilé} \\ \text{sušilé} \end{array} \right\}$	své bilé sté „ sté „	$\left. \begin{array}{l} \text{kalalé} \\ \text{pěhnilé} \\ \text{sušilé} \end{array} \right\}$
Višebroj vsih spolov	$\left. \begin{array}{l} 1. \text{ smo} \\ 2. \text{ ste} \\ 3. \text{ so} \end{array} \right\}$	$\left. \begin{array}{l} \text{kalali-e-e} \\ \text{pěhnili-e-e} \\ \text{sušili-e-e} \end{array} \right\}$	smo bili-e-e ste bili-e-e so bili-e-e	$\left. \begin{array}{l} \text{kalali-e-e} \\ \text{pěhnili-e-e} \\ \text{sušili-e-e} \end{array} \right\}$

Prihodni čas:

Edinob. vsih spolov	$\left. \begin{array}{l} 1. \text{ bom} \\ 2. \text{ boš} \\ 3. \text{ bo} \end{array} \right\}$	$\left. \begin{array}{l} \text{kalal-a-o} \\ \text{pěhnil-a-o} \\ \text{sušil-a-o} \end{array} \right\}$
Dvabroj moški	$\left. \begin{array}{l} 1. \text{ bova} \\ 2. \text{ bota} \\ 3. \text{ bova} \end{array} \right\}$	$\left. \begin{array}{l} \text{kalala} \\ \text{pěhnila} \\ \text{sušila} \end{array} \right\}$
Dvabroj ženski ino srednji	$\left. \begin{array}{l} 1. \text{ bové} \\ 2. \text{ boté} \\ 3. \text{ boté} \end{array} \right\}$	$\left. \begin{array}{l} \text{kalalé} \\ \text{pěhnilé} \\ \text{sušilé} \end{array} \right\}$
Višebroj vsih spolov	$\left. \begin{array}{l} 1. \text{ bomo} \\ 2. \text{ bote} \\ 3. \text{ bodo} \end{array} \right\}$	$\left. \begin{array}{l} \text{kalali-e-e} \\ \text{pěhnili-e-e} \\ \text{sušili-e-e} \end{array} \right\}$

Pogodivni način:

	I. prihodni:		II. pretekli:	
Edinob. vsih spolov	1. jaz 2. ti 3. on - a - o	bi { kalal - a - o pehnil - a - o sušil - a - o	bi bil - a - o	{ kalal ... pehnil ... sušil ...
Dvabroj možki	1. mi dva 2. vi dva 3. ona dva	bi { kalala pehnila sušila	bi bila	{ kalala pehnila sušila
Dvabroj ženski ino srednji	1. me dvě 2. vě dvě 3. one dvě	bi { kalalé pehnilé sušilé	bi bilé	{ kalalé pehnilé sušilé
Višebroj možki	1. mi 2. vi 3. oni	bi { kalali pehnilili sušilili	bi bili	{ kalali pehnilili sušilili
Višebroj ženski ino srednji	1. me 2. ve 3. one	bi { kalale pehnilile sušile	bi bile	{ kalale pehnilile sušile

Želivni način.

Če se gori imenovanim časom naj predstavi, so vsi v' želivnim načinu. Bo tedaj v'	času: naj kalam - naj kalaš - naj kala - naj kalata i. t. d.
zdajnem	
preteklem	„ naj sim kalal - naj si kalal - naj je kalal i. t. d.
davno preteklem	„ naj sim bil kalal - naj si bil kalal - naj je bil k . . .
prihodnem	„ naj bom kalal - pehnil - vabil, - naj boš k i. t. d.
pogodivno prihodnem	„ naj bi kalal - a - o, naj bi kalali - e i. t. d.
pogodivno preteklem	„ naj bi bil kalal, naj bi bila kalala i. t. d.

Velivni način.

Edinob. vsih spolov	1. ———	—————	—————	Za 1. edbrj. ino vsako 3. oso- bo se rade stavijo pri- merne želiv- niga načina.	
	2. kala - j	pêhn - i	súš - i		
	3. kala - j	pêhn - i	súš - i		
Dvabroj moški	1. kala - jva	pêhn - iva	súš - iva		
	2. kala - jta	pêhn - ita	súš - ita		
	3. kala - jta	pêhn - ita	súš - ita		
Dvabroj ženski ino srednji	1. kala - jvé	pêhn - ivé	súš - ivé	1. naj kalam - p. s	
	2. kala - jté	pêhn - ité	súš - ité		3. naj kala - p. s.
	3. kala - jté	pêhn - ité	súš - ité		
Višeb. vsih spolov	1. kala - jmo	pêhn - imo	súš - imo	3. naj kalaté - p. s.	
	2. kala - jte	pêhn - ite	súš - ite		3. naj kalajo - p. s.
	3. kala - jte	pêhn - ite	súš - ite		

Neodločivni način.

I. {	kala - ti	II. {	kála - t
	pêhni - ti		pêhni - t
	suší - ti		suší - t

Priložni način (priložaj).

Zdajno činivni:	Preteklo činivni:	Preteklo terpivni:	
kala - jóč - a - e	kalal - a - o	kala vši - a - e	
suši - jóč - a - e (sušêč - a - e)	I. {	II. {	kalan - a - o
	pêhnil a - o		pêhni - vši - a - e
	sušil - a - o	suší - vši - a - e	sušen - a - o

Narečaj:

kaláje

sušê

Glagolno imê:

kálanje

pêhnenje

sušénje.

§. 36. Terpivna doba.

Po pravem naši glagoli nimajo terpivne podobe ali terpiven pomen dobijo na troji način:

1. Če se pomožnemu glagolu terpívni priložaj privési.

P. sim - si - je - hvaljen - a - o; sem bil a - o hvaljen - a - o i. t. d.

2. Če se čini vni dobi povračno se prida, gde to grè, ki misli ne moti.

P. Som se imenuje ribji kralj, t. j. to se mu od nas zgodi; hram se stavi t. j. ljudje ga stavijo; ti razbojniki se že dolgo lovijo, pa se nemrejo vloviti - (namre od drugih); tako tudi: se pravi; se piše i. t. d.

3. Če se prvemu (popolnemu) neodločivnemu načinu pomožni glagol prida.

P. ne je najti; ne je čuti; ni misliti; je dočakati; ne so dočakati; ste presoditi; smo bili zvediti i. t. d.

Časi se le po celi zmisli da presoditi, ktere dobè je glagol.

P. zlo se on štima; le iz cele misli se zvè, jeli se on sam štima ali jeli ga drugi štimajo.

Pregib v' ter pivni dobi bi tedaj bil:

V' očitnem načinu:

1. zdajni	čas:	sem..	hvaljen - a - o
2. pretekli	"	sem.. bil..	hvaljen - a - o
3. davno pretekli	"	bil.. sem.. bil..	hvaljen - a - o
4. prihodni	"	bom..	hvaljen - a - o
5. pogodivno prihodni	"	bi bil..	hvaljen - a - o
6. pogodivno pretekli	"	bil.. bi bil..	hvaljen - a - o

V' želivnem načinu:

1. naj sem . . .	hvaljen - a - o
2. naj sem . . . bil . . .	hvaljen - a - o
3. naj sem . . . bil . . .	hvaljen - a - o bil . . .
4. naj bom . . .	hvaljen - a - o
5. naj bi bil . . .	hvaljen - a - o
6. naj bi bil . . .	hvaljen - a - o bil . . .

V' velivnem načinu:

Edinobrj. 2. 3. bodi hvaljen - a - o
 Dvabrj. možki. 1. 2. bodiva - bodita hvaljena
 Dvabrj. ženski. srednji. 1. 2. bodivé - bodité hvaljené
 Višebrj. 1. 2. bodimo - bodite hvaljeni - e - e.

V' neodločivnem načinu:

I. hvaljen - a - o biti.

V' priložaju:

hvaljen - a - o.

§. 37. Spelovanje časov.

Štirje glagolski zgibi so koreni vsih drugih, namre: 1. zdajni čas; 2. prvi neodločivni način; 3. prvi čini vni priložaj preteklega časa; 4. ter pivni priložaj.

P. kala-m, kala-ti, kala-l, kala-n.

Iz njih se drugi tako speljujejo:

I. Iz zdajnega časa :

1. velivni način, če - am v' aj, - ém v' ej, - em ino - im v' **ī** premeniš.

P. kalam - kalaj, jém - jej, nèsem - nèsi, sadim - sadi...
vrem - vri i. t. d.

Glagoli na - jem ino - jim zaveržejo - em ino - im, ino nič ne pristavijo.

P. pijem - pij, dojim - doj, stojim - stoj, kupujem - kupuj.

2. priložaj zdajnega časa, če 3. višebrojni osobi č privesiš.

P. kalajo - kalajoč, barajo - barajoč - a - e i. t. d.

Kateri glagoli tretjo vižebr. osebo pokrajšajo, pridajo č pokrajšani.

P. vabèč, tajèč, klečèč, molèč, stojèč, gredèč, vro-vròč-a-e i. t. d.

II. Iz prvega neodločivnega načina :

1. drugi neodločivni način, če sadno i odbiješ.

P. kalati - kalat.

2. narečaj, pri vsih glagolih, kateri v' prvi osobi nimajo - im, v' neodločivnem načinu pa imajo -ati, če se -ati v' -áje, pri glagolih na -im ino mnogih na -em, če se -im ino -em v' **ě** premeni.

P. kaláje, klicáje, pisáje, skakáje; nasproti klečim - kleče, stojim-stoje; misle, sedè, gredè; (tudi spím - spajè).

III. Od preteklega činiivnega priložaja se zлага :

1. pretekli čas, če sem - si - je . . pridaš.

P. sem kalal, si molil . . .

2. davno pretekli čas, če bil - a - o sem . . pridaš.

P. bil sem kalal.

3. prihodni čas, če bom - boš - bo . . .

4. prihodno pogodivni čas, če bi, *)

5. preteklo pogodivni čas, če bi bil - a - o pridaš.

P. bom kalal, bi kalal, bi bil kalal.

*) Besedici **bi** se **de** (**da**) ino **ne** radi privežetè. P. debi res bilo; nebi bilo res, ali ne bilo bi res; bojim se, da nebi resen bilo, ali bojim se, debi res ne bilo; včasi se **bi** podvoji: bojim se, debi nebi resen bilo.

6. drugi činivni priložaj pretekliga časa, če l v' vši - a - e premeniš.

P. kalal - kalavši, skril - skrivši, bil - bivši - a - e; ali l - v' ši - a - e.

IV. Iz terpivniga priložaja zrasede:

1. glagolno imè, če se mu je priveže.

P. kalan - kalanje, odpušen - odpušenje, strahovan - strahovanje.

2. vsi časi terpivne dobè, če primerno pomožni glagol predstaviš. (Glej §. 36).

§. 38. Sprega.

Četirje koreninski zgibi, od katerih smo v' spredni 37. točki govorili, se tudi od endruga speljujejo, namre naj raji od zdajnega časa neodločivni način, od tega obojni priložaj, vsigdar drugači, kedar je glagol drugačega izhoda. To ispelavanje koreninskih zgibov imenujemo sprego.

Po šesterem izhodu glagolov imamo tedaj šestero zglavno sprego.

I. na - **em**. — P. rás - em
- ti
- el
- en (rašen)

II. na - **nem**. — P. mäh - nem
- niti (-nuti)
- nil (-nul)
- njen

III. na - **im**. — P. let - im
- èti
- èl
- (-én)

IV. na - **im**. — P. reš - im
- iti
- il
- en

V. na - **am**. — P. glèd - am
- ati
- al
- an

VI. na - **{ujem** — P. potreb- **{ujem**
{ovám **{ovám**
- ováti
- ovál
- ován.

Pazka.

1. Dobro je paziti, kako se v' spregi zrodni tihniki ino glasniki spreminujó, mehki omečujó; časi se celo kter tihnik prida, včasi zbijje.
2. Preteklo terpivni priložaj imajo po pravim samo zveršivi glagoli.

§. 39. I. sprega.

Izhod - em.

- Gríz - em t. j. zdajni čas
 " - ti t. j. I. neodločivni način
 " - el t. j. I. preteklo činivni priložaj
 " -(en) t. j. preteklo terpivni priložaj

- léz - em
 molz - em
 nes - em
 pas - em
 ras - em
 tres - em

(Glagoli te sprege so nezveršivi, razen nekih. Glej §. 47).

i. t. d.

Nektere posebnosti.

1. — b em - pem	brø - dem	mè - tem
dolb - em	go - dem	plè - tem
" - sti	je - dem	i. t. d.
" - el	kla - dem	4. — č em. †
" - en	kra - dem	pè - čem
greb - em	pa - dem	" - či (čti)
hròp - em	pre - dem	" - kel
skúb - em	se - dem	" - čen
sòp - em	sne - dem	rè - čem
tèp - em	i t. d.	se - čem
zèb - e (me)	3. — t em. *)	tè - čem
2. — d em. *)	cvè - tem	tol - čem
bò - dem	" - sti	vle - čem
" - sti	" - tel	i. t. d.
" - del	" - ten	5. — ž em. †
" - den	gnè - tem	lè - žem
blé - dem	mè - tem	" - či (žti)

*) Glagoli pod brojem 2. i 3. imajo tudi pokrajšan činiven priložaj. P. sim zbol - cvel - jel - kral - prel - snel i. t. v.

† Glagoli pod brojem 4. i 5. imajo včasi u velivnem načinu tudi e ino z. P. peci - pecimo . . . reci - recimo . . . lézi - lézimo . . . sezimo . . .

lè - gel	blju - jem	plè - jem
" - žen	bri - jem	plu - jem
mò - žem	ču - jem	poči - jem
se - žem	di - jem	ri - jem
stre - žem	du - jem	rju - jem
stri - žem	gni - jem	slu - jem
ver - žem	gre - jem	snu - jem
vpre - žem	izu - jem	su - jem
i. t. d.	kli - jem	ši - jem
6. — jem.	kri - jem	šte - jem
bi - jem	li - jem	vè - jem
" - ti	mi - jem	vi - jem
" - l	obu - jem	i. t. d.
" - t	pi - jem	

7. Mnogi so zvon zdajnega časa V. sprege ino kateri šumeč tihnik na koncu korena imajo, ga perodijo v prvotnega:

bêrem, brati, bral, bran
 brišem, brisati, brisal, brisan
 čêšem, česati, česal, česan
 iščem, iskati, iskal, iskan
 kažem, kazati, kazal, kazan
 kličem, klicati, klical, klican
 kolem, klati, klal, klan
 krêšem, krêsati, krêsal, krêsan
 lažem, lagati, lagal, lagan
 ližem, lizati, lizal, lizan
 mažem, mazati, mazal, mazan
 orjem, orati, oral, oran
 plešem, plesati, plesal, plesan
 pišem, pisati, pisal, pisan
 réžem, rézati, rézal, rézan
 sejem, sejati, sejal, sejan
 serjem, srati, sral, sran
 stêlem, stlati, stlal, stlan
 steržem, stergati, stergal, stergan
 têšem, têsati, têsal, têsan
 težem, tézati, tézal, tézan
 tkém (tkam), tkati, tkal, tkan
 vèžem, vèzati, vèzal, vezan
 žénem, gnati, gnal, gnan
 žgém, žgati, žgal, žgan i. t. d.

8. Mnogi naglas preložijo ino prvi glasnik izbijejo:

cvêrem { cvrèti, cverl, cvert
 cvrém {

(Tako tudi vsi zastavljeni.) P. izcvêrem i. t. v.

crem, crèti, crèl, crèt
 dêrem, drèti, derl, dert
 hčem (čem), htèti, htel, htet
 hòčem, hotèti, hotel, hotet
 jemem, jèti, jèl, jèt
 mèlem, mlèti, mlèl, mlèt
 mèrjem { mrèti, merl, (mert)
 mrem { odmerjem . . .

najem, najèti, najèl, najèt
 objemem, objèti, objèl, objèt
 òtnem, otèti, otel, otèt
 òdprem, odprèti, odperl, odpert
 podprem, (zapr - em) - èti - erl - ert . . .
 požrem, požrèti, požerl, požert
 prèjmem, prijèti, prijel, prijèt
 primem, prijèti, prijel, prijèt
 smem, smèti, smel, —
 snámem, snèti, snèl, snèt
 spem, spèti, spel, spèt
 sprejmem, sprejèti, sprejel sprejet
 tarems { trèti, terl, tert
 têrem, trem { (za-od-raz-na-pretêrem . . .)
 umem, umèti, umèl, umèt

verjamem { verjèti, verjèl, verjèt
 verjem {
 vjamem, vjèti, vjèl, vjèt

vzamem { vzèti, vzèl, vzèt
 vzémem {

zajem, zajèti, zajel, zajèt
 zatrem, zatrèti, zaterl, zatert
 zrem, zrèti, zerl, zert (ozrem i. t. d.)

žanjem { žèti (žnjèti), žel, žet
 ženjem { (požèti, odžeti i. t. d.)
 žnjem {

žrem, žrèti, žerl, žert i. t. d. vsi
 ze vsimi zastavljenimi.

9. Idem (grem) s' svojimi zastavljenimi ima:

idem	}	iti, šel (išel), — *
grem		

doj - dem

" - ti

" - šel

naj - dem, obi - dem, odi - dem, prej - dem,

pri - dem, poj - dem *) , zaj - dem.

10. vém z' zastavljenimi: *)

vém { vèditi, vèdil —

vèditi, vèdel —

izvém, zvém, zavem se i. t. d.

11. povém z' zastavljenimi:

povém, povèdati, povèdal - an;

napovem, odpovem, zapovem i. t. d. †

§. 40. II. sprega.

Izhod - **nem.**

Berš - nem

" - niti (-uti-oti)

" - nil (-ul-ol) ***) (So zveršivi).

" - njen

derg - nem

dvig - nem

dih - nem

ga { - nem

gé { - nem

gas - nem

izteg - nem

kavs - nem

kerh - nem

kih - nem

kim - nem

klu - nem

mah - nem

mig - nem

mi - nem

nag - nem

pad - nem

obliz - nem

obi - nem

og - nem

ogre - nem

okle - nem

plu - nem

pobèg - nem

počé - nem

poklek - nem

povez - nem

pras - nem

*) pojdem dobi u velivnim načinu: pojdi (poj), pojdiva (pojva) i. t. d.; idem ima: idi, idta i. t. d.; vem ima: vèdi, vèdiva (e) vèdita (è), vèdimo, vèdite.

† Prém - prèš - prè i. t. d., † j. rēcem - rēcèš - rèce i. t. d. ima samo zdajni čas.

**) Vèsi se se čuje: bers - nuti, bers - nul, mesto: bers - niti, bers - nil i. t. d. minuti - minul i. t. d. ali dergnuti - dergnul i. t. d.

rí - nem
 sah } - nem
 séh }
 seg - nem
 stis - nem
 sú - nem
 ši - nem
 tre - nem
 umolk - nem
 ver - nem
 včes - nem
 vih - nem

vi - nem
 vkle - nem
 vsah - nem
 všék } - nem
 všče }
 vték - nem
 vto - nem
 zi - nem
 zmerz - nem
 zdruz - nem i. t. d.
 ze vsimi zastavljenimi v ti
 spregi.

Posebnosti.

1. Něki so zvun zdajnega časa III. sprege.

P. kól - nem, klěti, klěl, klět; má - nem, mėti, mel, mět;
 náp - nem, napěti, napěl, napět; zač - nem, začěti, začěl,
 začět; zadé - nem, zaděti, zadel, zadět; zat - nem, zatěti,
 zatěl, zatět i. t. d.

2. Něki so zvun zdajnega časa V. sprege.

P. dé - nem, djati, djal, djan; sta - nem, stati, stal, stat;
 ostanem . . vstanem . . i. t. d.

§. 41. III. sprega.

Izhod - **ím**.

bled - **ím**

" - **ěti**

" - **ěl**

" - **(en) †**

bogat - **ím**

bol - **ím**

bobn - **ím**

čern - **ím**

černov - **ím**

čm - **ím**

debe! - **ím**

don - **ím**

dreven - **ím**

germ - **ím**

gomz - **ím**

gor - **ím**

hit - **ím**

(So nezveršivi)

hlap - **ím**

hrepn - **ím**

hrum - **ím**

kamen - **ím**

kip - **ím**

kopern - **ím**

kervav - **ím**

kosmat - **ím**

let - **ím**

merz - **ím**

mlad - **ím**

mol - **ím**

nor - **ím**

ogluš - **ím**

oném - **ím**

oslep - **ím**

perd - **ím**

pězd - **ím**

persten - **ím**

puht - **ím**

rjav - **ím**

rumen - **ím**

sed - **ím**

serb - **í (me)**

skl - **ím**

† Samo zastavljeni - namre zveršivi imajo ti priložaj.

skerb - ím *)	tolst - ím	zaduš - ím
slov - ím	togot - ím	zelen - ím
šum - ím	trohn - ím	zd - ím (se)
ščem - ím	vêl - ím	žel - ím
tann { - ím	vert - ím	živ - ím
temn { - ím	ves - ím	žvergol - ím
terp - ím	vid - ím	i. t. d.
tl - ím *)	voden - ím	

Posebnosti.

1. za šumečimi tilniki stoji a mesto ě :

bež - ím	lež - ím	smerč - ím
" - ati	mež - ím	smuč - ím
" - al	molč - ím	šč - ím, scati ..
" - (an)	nič - ím	teč - ím
blišč - ím	praš - í	več - ím
brenč - ím	rěž - ím	vrišč - ím
buč - ím	sič - ím	zvenč - ím
derž - ím	slič - ím	i. t. d.
diš - ím	smej - ím (se)	
golč - ím		
ječ - ím		
kleč - ím		
krič - ím		

2. Semkaj še spadajo :

bojím (se) {	báti {	bal {	ban
	bojáti {	bojál {	boján
čepím, čèpati - al - an			
čubím, čubati - al - an			
spím - spáti, spal, span **); stojím, stati, stal, stan			
i. t. d. zastavljeni.			

§. 42. IV. sprega.

Izhod - ím (ino še - ím) (So nezveršivi).

V' IV. spregi se per mnogih glagolih v' terpivnem priložaju zrodni tilniki prerodijo, mehki omečijo ino vustniki si lj pridajo :

*) Neki glagoli dobijo v' terpivnem priložaju I. P. oskerblen, sterplen, živlen . . .

***) V' narečaju: spajê.

- Bran - im - iti - il - jen
 brazd - im - iti - il - en
 bu - dím - dítí - díl - jen
 ce - dím - diti - díl - jen
 cel - ím - iti - il - jen
 cep - ím - iti - il - ljen
 cur - im - iti - il - rjen
 čast } -stím - iti - il - en
 če } -šen
 či - stím - stiti - il - šen (ščen)
 dar - im - iti - il - jen
 dob - ím - íti - il - ljen
 doj - ím - íti - il - jen
 drob - ím - íti - il - ljen
 ga - sím - síti - sil - šen
 gat - ím - iti - il - en
 govor - ím - iti - il - jen
 gra - dím - diti - díl - jen
 greš - ím - íti - il - en
 gro - zím - ziti - il - žen
 hran - im - iti - il - jen
 hval - im - iti - il - jen
 jèz - im - iti - il - zen
 jéz - im - iti - il - zen
 ka - zím - ziti - zil - žen
 ko - sím - siti - sil - šen
 krop - ím - iti - il - ljen
 krot - ím - íti - il - en
 kup - im - iti - il - ljen
 kur - im - iti - il - jen
 laz - im - iti - il - en
 ljub - im - iti - il - ljen
 lom - im - iti - il - ljen
 lot - im (se) - iti - il - en
 lov - ím - íti - il - ljen
 lup - im - iti - il - ljen
 maš - im - iti - il - en
 mén - im - iti - il - jen
 men - ím - íti - il - jen
 mer - im - iti - il - jen
 més - im - iti - il - en
 mlat - im - íti - il - en (čen)
 mol - im - íti - il - jen
 mor - ím - íti - il - jen
 mrač - ím - iti - il - en
 nét - im - iti - il - en (čen)
 nòr - im - íti - il - jen
 nò - sim - siti - sil - šen
 pič - ím - iti - il - en
 pló - dím - iti - il - jen
 póc - im , íti - il - en
 poj - ím - jíti - il - en
 podár - im - iti - il - jen
 praš - ím - iti - il - en
 pret } - im - iti - il - en
 prot }
 prò - sim - siti - il - šen
 pu - stím - stíti - il - šen (ščen)
 ráb - im - iti - il - ljen
 ran - im - iti - il - jen
 re - dím - íti - il - jen
 rè - dim - iti - il - jen
 réš - im - iti - il - en
 rob - im - iti - il - ljen
 ro - dím - íti - il - jen
 sa - dím - íti - díl - jen
 skoč - im - iti - il - en
 slav - ím - iti - il - ljen
 snub - im - iti - tl - ljen
 so - dim - diti - díl - jen
 sol - im - íti - il - jen
 sprém - im - iti - il - ljen
 spri - dim - diti - il - djen
 stav - im - iti - il - ljen
 stor - im - iti - il - jen
 strel - im - íti - il - jen
 suš - ím - íti - il - en
 svar - im - iti - il - jen
 svét - im - iti - il - en (čen)
 svét - ím - íti - il - en (čen)
 taj - ím - íti - il - en
 teléb - im - iti - il - ljen
 terè - im - iti - il - en
 ter - dím - diti - díl - jen
 tóč - im - iti - il - en
 tóp - im - iti - il - ljen

tréš - im - iti - il - en
tro - sim - siti - sil - šen
um - im - iti - il - ljen
váb - im - iti - il - ljen
va - dim - diti - dil - jen
vál - im - iti - il - jen
val - im - iti - il - jen
var - im - iti - il - jen
vdár - im - iti - il - jen
vid - im - iti - il - den

vkan - im - iti - il - jen
vlač - im - iti - il - en
vò - zim - ziti - zil - žen
vuč - im - iti - il - en
zlat - im - iti - il - ten (čen)
zvon - im - iti - il - jen
živ - im - iti - il - ljen
žmir - im - iti - il - jen

i. t. v. ze vsimi zestavljenimi.

§. 43. V. sprega.

Izhod - am (-em).

bar - am

- ati

" - al

" - an

án - am (se

báh - am (se)

berlúzg - am

berzd - am

bič - am

čák - am

d - am

del - am

dibl - am

dušk - am

gled - am *)

henj - am

huhok - am

igr - am

kal - am

kečk - am

kes - am (se)

križ - am

(So 1. nezveršivi
2. ponavljavi).

mar - am

mot - am

nad - am (se

neh - am

pah - am

par - am

pit - am

praš - am

sreč - am

šêpt - am

terg - am

val - am

zev - am

za - am

zuv - am

žag - am

i. t. d.

ze vsimi zestavljenimi.

*) U velivnem načinu se mesto: gledaj, gledajta i. t. d. pokrajša ino raji veli: glej, glejva (é), glejta (é), glejmo, glejte. Tak tudi: čakaj, pomaj, mesto čakaj, pomagaj; čakjte, pomajte i. t. d. mesto: čakajte, pomagajte.

P o s e b n o s t i.

1. Za vustniki - na konci korena - je izhod lahko - a m
ino - l j e m ; raji se veli: - l j e m.

drem - ljem (-am)

gib - ljem (-am)

gug - ljem (-am)

jem - ljem (-am)

kap - ljem (-am)

kim - ljem (-am)

klep - ljem (-am)

kòp - ljem (-am)

kóp - ljem (-am)

perjem - ljem (-am)

po - pre - spre - na -

ob - za . . jem - ljem (-am)

ščip - ljem (-am)

škrip - ljem (-am)

tip - ljem (-am)

vnem - ljem (-am)

vsip - ljem (-am)

zib - ljem (-am)

znem - ljem (-am)

zob - ljem (-am)

i. t. v.

ze vsimi zastavljenimi.

2. Še mnogi drugi imajo raji - e m k o - a m ; tedaj so
koreninski končni d v' j, h v' š, k i t v' č prerodili:

bekê - čem (-tam)

blekò - čem (-tam)

bliskê - čem (-tam)

dergê - čem (-tam)

glò - jem (-dam)

gogò - čem (-tam)

hlopò - čem (-tam)

hropò - čem (-tam)

hohò - čem (-tam)

ki - šem (-ham)

klepê - čem (-tam)

krokò - čem (-tam)

krohò - čem (-tam)

mekê - čem (-tam)

mí - čem (-kam)

or - jem (-am)

pí - šem (-ham)

pšem, (pham)

reskê - čem (-tam)

rezgê - čem (-tam)

ropò - čem (-tam)

sej - em (-am)

sij - em (-am)

ska - čem (-kam)

smu - čem (-kam)

su - čem (-kam)

ščege - čem (-tam)

še - čem (-tam)

trepê - čem (-tam)

tê - čem (-kam)

tí - čem (-kam)

ví - čem (-kam)

zij - em (-am)

i. t. v. ze vsimi zastavljenimi.*)

I m a m - imèti, imèl, imèt ima u velivnem načinu:
imej, imejva (é), imejta (é), imejmo, imejte.

3. Glagole v' V. spregi lahko pomanša, če koreni - l j a m -
ljati, kam - kati, kovam - ati, -ncam - ncati prida.

*) Speljujejo narečaj od izhoda na - am. P. beketáje, glodáje,
ropotáje i. t. d.

ajam	bo :	ajkam	poležim	bo :	poležkovam
berckam	„	berckljam	pomežim	„	pomežkovam
cecam	„	cecljam	postopim	„	postopkovam
čičam	„	čičkam	pomenkam	„	pomenkljam
drobim	„	drobljam	režem	„	rezljam
ferfram	„	ferfljam	spim	„	spančkam
gledam	„	gledkam	skakam	„	skakljam
hercam	„	herckam	stopim	„	stopkam
jecam	„	jecljam			i. t. d.
pohajam	„	pohajkovam			

4. Nekatere glagole v' V. spregi lahko podoljša, če koreni -á v am - á vati prida. Tedaj so ponavljavi:

izdrapam	bo :	izdrapávam
kupčam	„	kupčávam
ogledam	„	ogledavam
podkopam	„	podkopavam
skupljam	„	skupljam
zadelam	„	zadelavam
vzdigujem	„	vzdigavam i. t. d.

Podoljšani ino pomanjšani glagoli prestopijo v' VI. sprego, če - am ino - ávam premeniš v' - ujem (- ovám).

§. 44. VI. sprega.

Izhod - újem } - ováti - ovál - ován.
 - ovám }

Besed } - újem
 " } - ovám (So 1. nezveršivi s' predlogi vred,
 " } - ováti 2. ponavljavi).
 " } - ovál
 " } - ován †

blju - jem *	gospod - ujem
boju - jem (se)	gost - ujem
cesar - ujem	hlapč - ujem
četert - ujem	imen - ujem
dekl - ujem	kl - ujem
fánt - ujem	kralj - ujem

† Včasih se v' spregi pokrajšajo. P. besedújem, besed'vati, besed'val, besed'van i. t. d.

* Blujem, klujem, plujem, sujem obderžijo v' spregi svoj u. P. Blújem, blúvam, bluvati, blual, bluvan i. t. d.

kupč - ujem
 kup - ujem
 k - ujem
 mil - ujem
 mir - ujem
 modr - ujem
 natolč - ujem
 odrez - ujem
 omaj - ujem
 osmuk - ujem
 ozeb - ujem
 oznan - ujem
 perporoč - ujem
 plač - ujem
 pl - ujem
 popis - ujem
 poskak - ujem

prazn - ujem
 prerok - ujem
 pust - ujem
 rad - ujem
 sled - ujem
 sn - ujem
 stan - ujem
 strah - ujem
 stres - ujem
 s - ujem (- uvati)
 svet - ujem
 vzdig - ujem
 vrač - ujem
 zadrž - ujem
 zapelj - ujem
 žal - ujem
 i. t. d.

§. 45. Prestop glagolov.

Glagoli lahko z ene sprege v katero drugo prestopijo:

1. če se samo izhod ali še koreninski glasnik premeni;

dihnem - diham
 letim - létam
 padnem - pádam;
 bõdem - zbãdam
 černeti - černiti
 mrem - vmíram
 napojim - napajam
 nabêrem - nabíram

nesem - nõsim
 odprem - odpíram
 ozrem - õziram
 pošlem - pošílam
 požgem - požígam
 požrem - požíram
 zeleneti - zeleniti
 žnem - ožimam.

2. ako še se skrajni tihnik koreninskega zloga prerodi v' zrodnega ali se mehki pomeči:

mečim - mécam
 naložim - nalagam
 obsodim - obsojam
 pogreznem - pogražam
 pohodim - pohajam
 prevedem - prevajam
 prevodim - prevajam
 skočim - skakam
 znêsem - znašam
 zvozim - zvažam;

izvedem - izvadjam
 kolnem - preklinjam
 napnem - napiňjam
 permerim - permerjam
 razgernem - razgríujam
 strelim - streljam
 vernem - vračam
 vgonim - vganjam
 vklonim - vklanjam
 začnem - začénjam i. t. d.

3. izhod - jem poprejšnih spreg bo v' V. spregi rad - vam:

izzujem - izzuвам,
 podbrijem - podbrivam,
 prepejem - prepevam,
 skrijem - skrivam i. t. d.

4. za vustniki b, m, p, v, na kraji korena, je izhod v' V. sp. na - lj am:

dramim - dramljам
 vstavim - vstavljам
 vtopim - vtapljам
 zgrabim - zgrabljам i t d.

§. 46. Premena pomena.

Po prestopi se tudi p o m e n glagola čisto ali samo nekaj premeni:

1. v' II. spregi bodo vsi glagoli zveršivi

P. migam - mignem, zijam - zinem,

2. prehajavni bodo v' IV. spr ponavljavni, neprehajavni pa bodo prehajavni.

P. vlečem - vlačim, nesem - nosim; černěti - černiti, bogatěti - bogatiti, seděti - sāditi, živěti - živiti.

3. zveršivi bodo v' V. spregi nezveršivi, nezveršivi pa bodo ponavljavni.

P. segnem - segam, hodim - prehajam i. t. d. ko se v' poprejni 45. točki vidi.

§. 47. Izvod zveršivih glagolov, ino njih razloček od nezveršivih.

'Z početka so glagoli večidel nezveršivi Ž njih se speljuje zveršivi:

1. če nje v' II. sprego prerodiš. P.

ječim - jeknem
 kimam - kinnem
 plavam - plunem
 počijem - počinem
 šijem - šinem
 vijem - vinem
 vlečem - vlekнем i. t. d.

Neki v' tem prerodi precaj red zapustě:

bersam - bersnem
 kapam - kanem
 ogibam - ognem
 ogrebam - ogrenem
 počepam { - počepnem
 - počenem

praskam - prasnem	trebam - trémem
skočim - skoknem	tréskam - tresnem
stiskam - stisnem	vklepam - vklenem
ščipam {	vtapljam - vtonem
	zdruzgam - zdruznem
- všéknem	
- všćenem	

2. če nje s' predlogi zložiš, (razen v' VI. spregi ali v' podolgšani V.) ino glagol v' do zdajni spregi ostane ali v' II. stopi. P.

delati - dodelati	krikam - zakriknem
kričati - zakričati	oklepam - oklenem
trohněti - strohněti	obližem - oblěznem
zvati - zezvati	povračam - povernem
želěti - poželěti;	suvam - sunem i. t. d.

3. Nekim služijo čisto drugi glagoli, za kaj doveršiti:
bijem - vdarim	jemljem - vzemem
govorim - rečem	mečem - veržem.

Zveršivi so tedaj:

1. vsi glagoli II. sprege, 2. vsi, kateri se iz prostih v' tisti spregi s' predlogi zlagajo.

Nezveršivi so:

1. prosti, 2. vsi glagoli V. ino VI. sprege, naj so prosti ali s' predlogi zastavljeni, ako so njihovi prosti koreni iz poprejšnih spreg.

Samo sledeči prosti še so zveršivi:

dam	neham	prejmem	skočim
denem	padem	primem	srečam
dobim	pičim	pustim	strelim
kupim	plačam	ranim	telebim
jenjam	počim	rečem	terčim
ležem	pošlem	sedem	trešim
menim	prem		

§. 48. Predlog.

Predlog je beseda, ktera pové v' kakši razmeri so imena med seboj, ino v' kter sklon se tisto imé ali zaimé skloniti more, kterega predlog zadeva.

P. mavra v' zraki nad nami plava. Na Boga ino pravico se zanašaj.

Neki predlogi samo en sklon terjajo, neki po dva ali po tri.

Predlogi so dvoji: 1. neločljivi t. j. taki, ki pomen izgubè, èe njih od besede ločiš, ko: pre-, pro-, vz-, (v-)

P. pre - hvaliti, pro - dati, vz - digniti.

2. ločljivi, to so taki, ki tudi sami sa se kaj pomenijo, ko: do-, iz-, nad - ob - i. t. d

P. došteti, izreči, nastaviti, obseči.

II. sklon imajo :

brez, bez, prez.

P. brez vuh; brez nog; prez tebe.

do; ljubav do Boga, do bližniga; do jutra; do glave.

iz, 'z; iz Ljublane; 'z lesa; 'z brega.

iz med, zmed; prvi iz med šolarjev; naj starši zmed bratov.

kraj, krè; kraj ceste; kre vodè.

króg, okróg, okóli, okól; krog mesta; okol sveta.

mesto, mesti; mesto derv kuri voglenje.

mimo; mimo soseda.

namèsto, namèsti, namèst; namèsto gospoda.

nazóci; nazoči svojih učencev.

obstran, zastran; obstran starega znanja.

od; od svita do mraka; od veselja ne vé za se; to je od sile.

póleg; póleg železnice.

posred; posred cirkve.

prék; prek ootoka; prék Lojbelna.

razun, razen, zvun, ra zve; vsi zvesti razun enega.

s', z', ž; z' brega; ž njive.

spod; spod brega 'zvira voda.

spred; spred oči zginiti; spred mene stopi.

sred, posred; sred zíme; sred apostelnov je bil izdajic.

štrit; štrit mene stanuje

verh; verh turna križ bliši.

vpričo (i); vpričo živega Boga.

zastrán, obstran; zastran dobrih del.

zavóljo, zavolj; zavoljo pravice.

zmed; zmed bratov ga ločijo.

znad; znad trama vzeme.

zráven, zrávno; zraven morja je kopno, zravno telkih dobrot nehvaležen.

zverh; zverh vsega; zverh drevja letí.

III. sklon imajo :

k' ; k' meni stopi ; k' Bogu moli ; k' obedi se bliža.
naproti, naprot, nasproti, nasprot ; (stojijo vedno za sklonom).

P. nesreči naproti gre ; vojska vojski nasproti.
proti ; parobrod plava proti vodi ; zemlja se proti jutri suče ; trije proti enemu je preveč ; dve proti štirem je kakor štiri proti osmim.
naprej ; pravica gre ljubezni naprej.

IV. sklon dobivajo :

črez, krez, čez ; čez tri leta ; težava črez težavo ;
dimnik čres streho gleda ; krez tè se sèrdi.
raz ; raz konja stopiti, raz drevo vzeti.
skoz, skozi (koz) ; skoz lukno ; zkozi vse véke.

V. sklon dobijo :

pri, per ; per meni ; pri tebi ; per mestah ; imam pri rokah.
o ; o vuzmi ; o kresu ; o. s. Ivanu.

VI. sklon dobijo :

s, se, so ; z, ze, ž ; z' Bogom ; z' nami ; s' tebo ; ze vsoj silój ; (s, se, so, se pred terdimi, drugi pred mehkiimi čerkami stavijo, glej §. 11. *).

III. ino IV. sklon ob enem dobi :

soper, zoper ; ino sicer 3. skl. (kterega vedno sledita), na prašanje : komu nasproti ? ino 4. skl. na prašanje : zoper (črez) koga ?

P. meni soper to spočinja ; vam zoper dela ; zoper Boga greši ; zoper brata kvar kova.

IV. ino V. sklon dobivajo :

na ; 4. skl. na prašanje : kam ? na kaj ? k' čimu ? 5. skl. na pritanje : gde ? kjé ? na čim ?

P. na kačo stópiti ; na košice razdrobiti ; na zvoljo imeti ; na višini stati ; na zgovori spoznati ; Po tém : na Gorenško oditi ; na Dunaj potovati ; na Laškim, na Koroškim prebivati ; koga na misli, na sumi iméti ; si na zgubi biti.

ob ; 4. skl. na prašanje : ob koga alj kaj ? 5. skl. na praš : gda ? k'daj ?

P. ob oči, ob blago, ob pamet priti ; ob treh, ob petih, ob polnoči ; ob krubi ino vodi ; ob zidi.

po ; 4. skl. na praš. kak dolgo ? po kaj ? po kelko ? ino 5. skl. na praš. gdé ? kjé ? na kaki način ? po čem ?

P. po štiri ure ; po vino gre ; po tri, po štiri gruske za groš ;

po leti, po zimi; po gorah ino ravninah; po pošti; po domačim; po slovenskem; po dvojici (paru); po rajnišu; po vini diši; po brati praša. Blago se po niti nabira, pa po vervi zapravlja.

po ima pri vdelivnih številnicah 1. sklon (glej §. 22); če pa se besedica nekaj opusti, dobi 2. sklon.

P. po kruha nam gre t. j. po nekaj kruha.

v', v u, u, 4. skl. na praš. v' kaj? kam? kedaj?

v' roko seči; v' hram iti; v' sredo pridi; v' Boga verovati, vupati.

5. skl. na praš: gdej? v' čem? v' katerim času?

v' Gradoj; v' piseki; v' dvema minutama.

IV. ino VI. sklon:

med, mej; 4. skl. na prašanje: med kaj? kam?

med razbojnike zajti; med teraje pasti.

6. skl. na praš: kjé? kda?

med gorama; med večerjó.

na d; 4. skl. na praš: nad koga alj kaj?

šterk se je nad hrast vzdignil; nad Turká gredo.

6. sklon na prašanje: gdé? nad čim?

nad cerkvoj leče; nad merličem se prestraši; nad grehi žalovati.

pod; 4. skl. na praš: kam?

pod streho, pod drevo;

6. skl. na praš: gdej?

pod milim Bogom počivati; pod persegój; pod kaznijo.

pred; 4. skl. na praš: kam? pred koga ali kaj?

pred hišo zapeljaj.

6. skl. na praš: gdej? gda? pred kom?

pred hramom stoji; pred poldnom; pred ljudmi ne kleči.

II. IV. ino VI. sklon ima:

za; 2. skl. na praš: kedaj?

za dné, za solnca priti; za cesarja Jožefa je s Turki boj bil.

4. skl. na praš: kam? za koga ali kaj? za kelko?

za mizo si vsedi; za brata plačaj; za toporiše, za žlico premi; za dva zlata dobiš.

6. skl. na pitanje: kjé? za čim?

za mizoj sedi; za vami leti; za vodoj omaguje

Pazka. Posebna lastnost našega jezika je, de lahko po 2 predloga zaporedoma stavimo.

P. iz za gor solnce persija; iz pod zemle rudo koplejo; od čres morja sparni veter široko perpiha.

§. 49. Narečje.

Narečje je beseda, ki pove, kako, gda ali kdej? se kaj zgodi.

P. slavič zdaj zvuni zlo lepo žvergoli. Kako žvergoli? zlo lepo; gda? zdaj; gdej žvergoli? zvuni.

Veli se narečje, de je reč k' reči, ali reč na reč.

Skoro vsi prilogi srednjega izhoda na **o** ali **e** po vseh stopnjah so tudi narečja.

P. modro živi, modreje živi, nar modreje živi; ali modro, bolj modro, naj bolj modro živi.

Samo pravo ino bližnje se ne reče, temoč prav ino blizo ali blis.

Prilogi na sk, šk, čk imajo ko narečja raji **i** kak **o** ino še včasih po pred seboj.

P. Gerki se na pol turski nosé, Turkinje pa na pol možki; ali - se nosé tursko ino možko; ali - se nose po turski (-o), po možki (-o). Bratovski (-o) se ljubimo; se sovražiti je po pesje.

Kakor nekteri prilogi v' 2. ino 3. stopnji od reda odskočijo, tako tudi neke narečja, naj raji sledeče:

bliz, blizo	ima	bliže, bližej (-ži)
daleč, deleč	„	dálje, dálj, dlé
dobro	„	bolj, bolje, bolše (-i)
drago	„	draže, drajši, dražiše
gerdo	„	gerje (-i), gerše, gerdej
globoko	„	globlej
gorko	„	gorkej, gorkeje, gorkejše
toplo	„	toplej, topleje, toplejše
nizko	„	niže, niž, nižiše
pozno	„	poznej, pozneje, poznejše
rad - a - o	„	raj, raji, rajši
težko	„	težej, težeje, teže, težiše
visoko	„	više, viš, višje, višiše i. t. d.

Po raznem prašanji sledijo tako:

1. Na prašanje: k de? kjé?

bliz, blizo; bliže, bliži; naj bliže; daleč, deleč; dalje, dle; naj dalje; dolej, doli; drugej, indej, inđi; gorej, gori, gorah; kde koli, kjér koli; nikde, nikjer; nikir, nikdir; neki; notrej, notri; ondi, ondúkej; polek, polèg; povsod, povsodi; predi, predej; preč, proč; ravno tam, lih tam; semtertje, sem no ta; spod, spodej, spodi,

odspodah; spredej, spredi; sred, sredi; štric, štrit, vštric; tákraj; tám, támó, tamkej, tamprek, tamle; tu, tukaj, tukej; tule; únkraj; únstran, únóđ; vmes; vsredej, vsredi; vunej, vuni, vunóđ; zad, zadej, zadi; zdol, zdolaj, zdolah; zgor, zgoraj, zgorah; znotraj, znotri, znotrah; zraven, zravno; zvunaj, zunej, zuni, zvuni, zvunah.

2. Na prašanje: k ó d?

drugóđ; kodar, koder; koder kóli; nékod; nikoder; ondóđ, onod, unod; prek; skoz ino skoz; tód, tódi, letod; vunod.

3. Na prašanje: o d k ó d?

od daleč; od drugóđ; od indóđ; od kóder; od nekóđ; od níkod; od ondóđ; od zdaj; od tód; od vsakod i. t. d.

4. Kolikokrat? kolikobart?

dostikrat, mnogokrat; enkrat; gósto, pogósto; malokrat; nekokrat, nekólikokrat; niénokrat, nobénokrat; porédko, rédko; zópet, ópet, spet, pá, pále; tolikokrat, tolikrat; velikokrat, velikrat; večkrat; včasi, včasih, časi.

5. K ó l i k o ? k é l i k o ?

do pól; dosti, dosta; dovolj, dovolno, dovel; kolikor kóli; malo, majhno; manj, menje; nekaj; nikaj, nič; po málim, pomalem; predosti, premnógo, prevelíko; premalo; preveč; saj, vsaj, konči (bar); zadosti, zadosta; tóliko, téliko; velíko, več; vsekmali.

6. K d á ? k d a j ? g d a ?

berž, berž ko berž; časoma; čedálje, čedálj; dánas, dénes, dánas, dnès; davi; davno, zdavno, davnej, zdavni; drevi (nicoj); inda; jutri, zjutrej, zajtra; kedar koli; kmali, kmalo; kmèsti, kčási; koj, tkoj; láni, letos; lih; na posled, zadnič; nedavno; nikdar; nikoli; nocój, necoj; nekda, nekđaj; odávi; nóvič, znóvega, znovo, vnovo; opoldné; opolnoči; otudi; po jutrinem, po jutrajnem, po jutrišnjem; popoldné; popred, poprej; pòzno, pozněj, pozdėj; poslėj, potém; potlej, potli; počasi; počasnej; pred, prej, perle; predláni, predlanskim; predvčera, pred včera, pred včerašnjim; prevčera, prevčerašnjim; prec, precej, preci; rano, zarano; rávno; sicer, scer; skor, skorej, skóro; snoči; še; táki; takrat, tačas, tedaj; unidan,

undan, unkrat; vedno, preveno; vsélej, vséli; včas, včasi, včasih; včera, včeraj; vpríčo; v' večer; zajtra, zjutra, zjutrej; zdaj, zdej; zdaj, zdaj, zdajci; zgodaj, zgodaj; zmiraj, zmirom; zvečer.

7. Kako? kak?

bolj; drugáci, drugáč, drugáko; enáko; inák, ináci; jáko, kakor, kakor kóli; k' kljubi; komaj, komej; križem, križom; kviško; máhoma; na glas; nálaš, nálašč, navaš; nápak; napošep; narázen; naróbe; naskrižem; natíhoma; navídež; navbrég, navzgór; navdól; navpik; navprek; navzrit, nazrit; nekako; netégoma, nevtégama; nevédoma; nevidoma; okóli, okrog; perskakoma; podólgoma; popólnoma; po samim; posébej, posébe, poséбно; poverh, poverhi, poverhoma; prav; prék; prenéhoma; rad, rada, rado; raj, naj raji; ritniski, ritnisko; samótež; scela, sceloma; scurkoma; sčasoma; skrivej, skrivoma; skúp, skupej, vkup; sploh; spótoma; stikoma; stráhoma; široma; tak, táko, takó; tako kako, tako kakor; tikoma; treba; ukljub; védoma; vedno; vidoma; vkréber; vkup, vkupej; vnáglo; vnémár; vnic; vprék; vseč, všěč; vun in vun; zaporéd, zaporedoma; zastonj, zapstonj; zgolj; zlágoma; zlast, zlasti; zlo; znak, znaki; zobéroč; zoseb.

8. Kam? kam o?

daleč, deleč; dalje, dalj, dlě; dol, doli; drugam; gor, gori; inam; kámor, kámor koli; kviško, kviški, viško, višk; mem, mémo, mimo; na; na dvoje; naprej; naprót, napróti; narazen, saksebi; nazaj; navzdol, nazdol; nekam; nikámor; noter, notri; sem; lěsem, semlě; tá, taj, tjé, tjekaj; sem no tá, sem ter tje; vkraj, vstran; vun, vunkaj, von.

9. Kako silno?

clo; komaj, komej; odviše; prav; silno; skoro, skorej; tako silno; zlo.

10. Jeli? ali? li? jeli ne? ali ne?

berščas, blez, blezo, naj beržej; da, de, ja, je; kaj pa, kaj pa de; to se vé; jávalne, berščasne; morebiti, morbit, morde, znabiti; nè, clo né, kratko ne, po nobeni ceni ne; kratko ino malo ne; nikár, nikarne; nikárta, nikárté; nikárte; pač, pač rés; rés, za res, po pravici, za resnico, za istino.

11. Za kaj? zakaj? — zato, za to, torej, zatorej.
 12. Doklèj? — dotlè; doklè.
 13. Dokorèj? — dosorej.
 14. Obkorej? — obsorej.
 15. Od klèj? — od nekdej; zmladiga, od mladih nog, od mladih rok.

§. 50. Vèz.

Vèz je beseda, ktera dve ali več besed, dva ali več stavkov z' endrugom vèže ino pripomore, da bolj kratko ino okroglo govorimo.

P. namesto reèti: cesara sem vidil; cesarico sem vidil, se lepše reèe: cesara ino cesarico sem vidil.

Vezi so raznega pomena:

1. Lastno vezavne, kakor: ino, in, no, nu, i; kakor-tako, kak - tak; kar, kaj; ko - tê; ne - ne; ni - ni; niti - niti; ne samo - še velikoveè; ne - marveè; nekaj-nejak; ter, tar; tudi (e), tud; če več - tim več; čím bolj - tim bolj; če manj - tim manj; več - več.
2. Ločivne: al, ali, alj; ampak; pa, pak; temoč, temuè; ne - ampak; ne - temuè; ne le - ampak tudi; desi ravno - vonder (deno), de lih - vuner.
3. Pogodivne: ako, ak; če; ko (t. j. ko bi vedel); ako bi, ko bi, če bi; ako ne, če ne; dokle, dokler; dokler ne; le, li; sicer, scer; (vem scer, de je nevarno; delaj, sicer bo druga)

ako -	}	(lih - glih)
če -		
de -		
desi -		
4. Nasprotivne: ali, al; ali - ali; al - al; ónti pa; pa, pak; samo de, tode, samoè; vonder, vemdar, vuner, déno;
5. Zročivne: da, de; dabi, deb'; kër, ki, da; zatorej, torej; zato, tedaj; kajti, zakaj.
6. Sklenivne: po tem - kër; zato; tedaj; za téga voljo; zavolj tega; od tod; po tim takim, potem ker.

7. **Vredivne**: verh téga, zraven tega; potle, potel; potem; zadnič; poslednič.
8. **Primerjavne**: kakor, kakti, ko, kot; ravno.
9. **Prašavne**: li? jeli? ali?

§. 51. Medmet.

Medmeti so besedice, s' kterimi damo na znanje kakši občutek naše duše. Se velijo medmeti, kér je med naš govor vmes metnemo t. j. veržemo.

Takih glasov je čuda dosti. Naj bolj navadni so:

1. Oglasi začudenja: oho! ha! haho! o! a! ev! ovbe! dê té! tète! déte vonder! ni mogoče! Bogme!
2. Oglasi veselja: ju! juju! juhej! hajsa! hajsasa! hopsa! hopsasa! hoja! huja!
3. Oglasi žalosti: ah! oh! o! joj! ojoj! jaj! o jaj! joj mene! joj meni! gorje! gorje meni! ve no gorje meni! o kaj! kaj ko bi! bar da bi! barem bi! pač res! Bog pomagaj! Žalibože!
4. Oglasi opomena: ala! hola! no! nu! na! nata! naté! navam! nuj! nujta! nujte! jeli! jelida! jelipa! lej! glej! lejta! lejte! hop! hote!
5. Oglasi klicanja: st! pst! bst! oj! ojte! čaj! čaj čaj! čajta! čajte! bali! balita! balite! nikar! nikar da! nikarta! nikarte! (bujža bujža! . .).
6. Oglasi pokrege: fuj! fuj te bodi! fej! pfuj! ba! bah!
7. Oglasi bolečine: as! asas! os! ost:

II. D e l.

§. 52. Zlaga besed.

Če eno, dvě ali več besed po jezičnih pravilah tako postavimo ino zgovorimo, de drugi razumijo, kar hočemo povedati, velimo takimu izreku: stavek.

P. pišem; poštenje ljubim; vest je glas božji.

Vsak stavek, tudi naj krajši, ima déno 2 dela u sebi, namre: 1. osobo ali reč, od ktere se kaj pové, ino tej se pravi: *násoba* (govorska); 2. to, kar se od násobe pové, ino tému velimo: *povédina* (govorska). V stavku: *krepost osreči je „krepost“ násoba, „osreči“ povédina.* — Včasi sté obé v' eni besedi.

P. *prosiš t. j. ti prosiš.* —

Násoba je vedno v' prvem sklonu, povédina v' glagoli; pri pomožnem glagolu pa je v' prilogi, prilozaji ali iménu.

P. *pametni premišluje; duša je nevidljiva; duša je nevmerjoča; duša je duh.*

Pervi sklon ino povédin glagol sta tedaj v' stavku naglavni reči; zakaj brez pervega sklona bi se ne vedelo, od koga se govori, ino bez glagola né, kaj se govori.

Kedar jê ino s o násobo s' povedinorej vežeta, se rada popustita, posebno v' izrekih.

P. *dolga bolezen, gotova smert; tvoja glava, tvoj svét; kaša, otročja paša; veliko ozinil, malo požerl; kakoršna mati, taka hči, kakoršen oča, tak sin; majhni otroci, majhna skerb, veliki otroci, velika skerb i. t. d.*

Násobo včasi ino pa s' povedinorej veže.

P. *to ino pa nič, mesto: to ni nič; slaba gospodinja ino pa kokoš, če več ima, več razkopa; mesto: slaba gospodinja je kakor kokoš . . i. t. d.*

Razun pervega sklona ino povedinega glagola še lahko v' stavki drugi skloni ino druge besede stojijo, ktere bolj razločno povejo, kar se od pervega sklona t. j. od násobe govori. P. v' stavku: „vera ponuja ljubeznivo vsim pokornim neizmerne dobrote,“ je vera prvi sklon ino ponuja povedin glagol. Ti dvé besedi ste nar bolj važni v' celim stavku; vse druge le bolje razlagajo, kar se v' stavku: *vera ponuja-pové.* Tako oznani 3. sklon „vsim pokornim“ komu vera kaj ponuja; 4. sklon „neizmerne dobrote“ pové, kar vera ponuja; narečje „ljubeznivo“ kakor ponuja; prilog „neizmerne“ pravi, kakše dobrote ponuja. — Ko bi tih besed ne bilo zraven, bi bil stavek: *vera ponuja nerazločen.*

Stávek tedaj lahko obstoji samo iz perviga sklona ino povedinega glagola — ali še iz več besed. Če je pervo, pravimo, de je gol stavek; če je drugo, pravimo, de je izobražen stavek.

Če se k' stavku drugi stavek pridene, kateri poprejnemu njegov prvi sklon bolj razloči, velimo prvemu poglavitni ali podolgšani (podelšani), drugemu pridjani stavek.

P. „Tisti otroci bodo srečni, kateri svoje starše častijo.“

Prvi je poglavitni ali podolgšani, zadnji je pridjani stavek. Zadnji se tudi rad vmed poglavnega stavi, rekoč: Otroci, kateri svoje starše častijo, bodo srečni.

Včasi ga kakša vez s' prednjim zedini.

P. „Nemarni je življenja ne vredni, da svojih dolžnosti ne spolnjuje.“

Kedar kakša vez nek stavek začne, ga more drugi slediti.

P. Da nima ljubezni do bližnega, nje tudi nima do Boga.

§. 53. Obče ravnila.

Po prvem sklonu v' stavku se ravna:

1. povédin glagol v' osobi, broji ino spoli;
2. povédin prilog v' skloni, broji ino spoli;
3. povedino imé samo v' sklonu.

P. Vi se bote jokali ino žalostili, svet pa se bo radoval. Zveličani so mirni. Zapovedi božje so sama ljubezen.

Če je več nasob v' stavki, ko ena, veljajo sledeče ravnila:

1. Ako sté dvé posamesni, sledi že dvabroj; tudi še, če ste dvé po dvé; inda že višebroj.
2. Ženski spol ima prednost nad srednjim, nad obema možki; per živih stvarih nad mertvimi.
3. Za dvema ali večimi mertvimi edinobrojnimi nasobami tistega spola sledi lahko edino = dva = ali višebroj, ino tisti spol; per raznemu spolu sledi glagolu naj bliži spol.

P. k' 1. ino 2. Brat ino braternik sta prišla; stric ino strina sta odšla; ded ino déte sta si rada; bratanca ino sestranca sta prijahala; sestranici ino bratana so si pripévale; očim ino pasterke so si zlo prijazni; jagne ino ovna so se strasili; bratanec ino bratana, sestranec ino sestranca so si večno zložnost obljubili. Brat s' sestroj, mož z' ženoj, svak s' širjakom so samo trije.

k' 3. Pravica ino resnica se je vsigdar veliko cenila ali - sté se cenile. Gdér ljubav, ponižnost, ino čednost kraljuje ali - kraljujejo. Voda ino kopno je polno stvari ali - sta polna stvari. Hiša, njiva ino vinograd je predrag ali - so predragi.

Kedar vikamo, ali onikamo, sledi višebroj ino vselej možki spol.

P. Ujñá! kaj bi radi? Pové mi, kaj so mati rekli? Kaj so veleli gospod?

Kedar pa sta dva, naj si oba ali samo enega vikamo ali tikamo, je vedno dvabroj.

P. test ino taša sta prišla, punica ino sin pa odšla; sester-nik ino sesternica sta mi zlo draga.

Pazka. Če je to násoba, se glagol po drugem prvem sklonu ravna. P. To so možje? Če je násoba zbornó imé ino v' edinobroju, deno lehko včasí glagol ali prilóg u višebroj pride.

P. družina so mu verni; góspoda so si prisvojili; deca se ti jo-čejo i. t. d.

§. 54. Besedni red.

Násoba je rada prva beseda v' stavki, njo pak sledi, ktera je bolj važna. Ne gledè na važnost pa se lehko red koliko mogoče premekne, samo odrečivna besedica ne ne sme za odločivnim (t. j. povédinim) glagolom priti, neti se predi ž njim združiti, razun z' možnim glagolom.

P. Niše se ni Boga vidil; ali: ni še niše vidil Boga; ali: Boga še niše ni vidil; ali: še niše ni vidil Boga i. t. d.

§. 55. Skloni.

I. sklon stoji (kakor že vemo) na prašanje: kdo? ali kaj?

Nekteri glagoli pa dobijo 2 prva sklona, namre: sem, se imenujem, se zovem, se kličem, postanem.

P. duh je nevmerljivo bitjè; orcl se zove ptičji kralj i. t. d.

II. sklon stoji:

1. Na prašanje: koga? čiga? ali česa?

2. U vsih odrečivnih stavkih stoji 2. sklon mesto 4.

P. ne delaj greha: ne iši nesreče; nimam starišev; góspoda ni domá; ga ni per nas; zadnjega dnè ne vejo ne angelji ne ludje.

Samo besedice: kaj, kar, nekaj, nič včasí v' štertim skl. ostanejo, posebno v' neodločenimu pomenu.

P. Brez mene ne morete nič opraviti, ali ne morete ničesa opraviti.

3. Za vsimi oziravnimi glagoli.

P. vari se hude tovaršije; greha se boj; pomladi se veselím; žalosti se jočem.

4. Kedar za takši glagoli, kateri nekako gibanje pomenijo, 2. neodločivni način slédi, stavimo mesto 4. sklona 2. sklon.

P. grem delavcov prosit; hodim otrók učit; sem hodil hrasta podirat ino ene njive prekapat. (To pa ne velja u vsih krajih).

5. Glagoli, kateri terjajo 4. sklon osebe, imajo 2. sklon reči.

P. Angel božji nas varje nesreče; nevolje nas reži; laži ga dolžijo.

6. Gdér se ne misli vsa ali cela reč, temoč le nekaj od nje.

P. Dajte mi kruha, vina, vode t. j. nekaj kruha, vina, vode i' t. d.

Če rečem: dajte mi kruh, vino, vodo i. t. d. menim vso nazočo ali obéčano.

7. Za neprehajavnimu glagoli, kateri kakšo željo ali drugo čut naznamnujó, se 2. ali 4. sklon stavi.

P. Šolarje čakam, ali šolarjov čakam.

Sem spadajo: upati, želėti, pozabiti, čakati, varovati, izkati, potrebovati, pogrešiti, stradati i. t. d.

8. Za imeni: kvar (škoda), treba, skerb, groza, strah, sram..

P. Denarjov je treba; kač ga je strah.

9. Za prilogi (ino imeni), kateri kakšo skerb, željo, potrebo, strah, obilnost... naznačijo, kako: boječ, dežen, lačen, lakomen, kriv, pijan, poln, pozabljiv, plašen, pogrešen, prazen, potreben, sit, skerben, varičen, vaje, vesel, vreden, žejen, željen...

P. hvale vreden; vina pogrešen; pečenke sit i. t. t.

10. Za vsimi neodločivnimi številnicami.

P. Ima več sreče ko pameti; dosti blaga, malo zadovoljnosti.

11. Za nekimi narečjami: blizo, bliže, mémo, dosti, zadosti, tik, verh, vsredi, posredi, zgorej, znotrej, zvunej, zravno, vštric.

P. blizo grada; vštric hrama...

12. Kar pomožni glagol násobi prisvoji, pride v' 2. sklon.

P. smo židane (dobre) volje; je silne kervi; je bil černih lasi ino dolgih rok. Človek bistre pameti ino dobrega serca.

III. sklon stoji:

1. Na prašanje: komu?

2. Za glagoli: čuditi se čimu; zahvaliti se komu; vklanjati se komu; ponižati se komu; smiliti se komu; se mi neče; kljubovati, zabavljati, streči, zaviditi, nagoditi, nagajati, se zameriti, se smejati, posmehovati, nastaviti se komu; koga komu permerjati; radovati se čimu; dam t. j. pustim si.

P. dam si obleko delati; to se mi ne da zdobreti.

3. Za glagolom biti, če pomeni telko ko imeti.
P. Ne ve, kar mu je spočeti t. j. kar ima spočeti.
4. Za neodločivnim načinom biti ako že je v' stavku kter tretji sklon.
P. nemarnost ne da nikomu srečaimu biti; bolezen mi ne dopusti veselimu biti; človeku ni dobro samemu biti; strašno je živemu pokopanemu biti.
5. Za predlogi, kteri 3. sklon imajo. (Glej §. 48.)
6. Za mnogimi prilogi: dopadljiv, enak, koristen, lasten, ljub, perličn, primerjen, podoben, pokoren, poslušen, prijeten, spodoben, zvest i. t. d.
P. pravičen je zvest Bogu ino ljudem.

IV. sklon stoji:

1. Na prašanje: koga ali kaj? kak dolgo? dokle? kako daleč? kak globoko? kak star i. t. d.
P. 3 sežne dolg, 4 prače ali lakte širok; stopinja (čevel) ima 12 paleov.
2. Na pitanje: gda? ino kak dolgo? pride, če je kakši prilog per imeni, čist 4. sklon ali s' predlogom po.
P. Prihodno leto si bomo desetine rešili; po tri ure samo spi.
Če pa imè nima priloga, se pri dnevih v' edinobroji stavi 4. sklon s' predlogon v'; u višebroji 5 sklon s' predlogi ob ali po, pri svetkih pa z' o ali ob.
P. V' nedelo sem spoved opravil; po nedelah pojemo; po petkih ali ob petkih se postimo; ob Jurjevem se cerkveni račun začne; o Božiču obhajamo rod J. K.

V. ino VI. sklon

- imata vseli predloge, prvi na prašanje: gdé? kje? drugi na prašanje: s' kom? s' čim? (Glej §. 10.)

§. 56. Odrečivne (zanikavne) besede.

1. Mi lahko več odrečivnih besed v' stavek stavimo; preveno odrekujó
P. Nihče se ni nigdar Černogorcov premagal. Niče se ni nikoli nikjer nikomu nič kaj krivega nalaš storil-brez razžalje božje.
2. V' 2 slučajema bo odrečivna besedica ne poterdivna, namre:
- a) ako se že v' stavki kaka ž njoj zložena beseda znajde.
P. Ne bo vam ne znano, t. j. vam je znano; ne bodi nikdar neveren t. j. bođi vseli veren;
- b) ako ne tikoma pred drugoj odrečivnoj besedoj stoji.
P. Ne nič, temoč veliko kvara nered pernese. Ne nigdar, ampak vsak dan nas skušnjava zalezuje.

3. Če odredivni glagol: *nimam* (t. j. *ne-imam*) poleg sebe v' stavki kak neodločiven način ima, se mesto nič ino nih če postavi kaj ino kdo.

P. Nédolžni nima kaj tajiti; nimaš mu kaj očitati. Siromak nima kaj zaklepati. V' pušavi nima gdo kaj živeti; nima gdo kaj spočeti; nimaš s kom ta iti; ne si imel koga poslati.

Če pa hočemo povedati, de samo ravno zdaj ničesa nimamo, té rečemo nič.

P. Nimam nič piti, nič jesti; nimam ti nič oponašati.

Per drugih odredivnih glagolih pa sploh nič ino nigdo stoji.

P. V' notrajno Afriko se nam nihče ni prišel. Iz ničesa ne more nihdo ničesa napraviti razun stvarnik.

4. ne se samo s' sledečimi glagoli v' eno besedo zedini: *nésem*, *nisim*; *némam*, *nimam*; *nemrem* (ne morem); *nečem* (ne hočem).

§. 57. Ločniki.

Znamnja, ktere stavek od stavka, izrek od izreka ločijo ino kažejo, gdé se v' govori dolže ali manj postati more, imenujemo ločnike. So: 1. véjica ali protec (,); 2. nádpíčnik (:); 3. dvópičnik (:); 4. pika (.); 5. vprašaj (?); 6. klicaj (!).

Protec (,) se stavi:

1. Pred ino za pridjanimi stavki ino besedami.

P. Napoleon, rojen Korzikance, kter je skoro vso Evropo preobladal, je vjetnik na otoku s. Heléne vmerl.

2. Pred vsimi povračavnimi zaimeni ino mnogimi vezmi.

P. Vsaki, kter krivico dela, je resnici sovraž, da njegove hude dela razodeva.

3. Kadar se brez drugih vezi več besed ene verste zapored zapiše.

P. Azia, Afrika, Evropa, Amerika ino Avstralia so peteri deli sveta. Zastop, razum, um, pamet ino prosta volja so naglavne dušne moči.

Nádpíčnik (:) se piše:

1. Med stavki, kteri so si nekaj nasprotni.

P. Vsem ljudem se snaga ino red dopadeta; ali mnogi nju zanemarijo.

2. Kadar se od tiste nasobe u večih stavkih zapored kaj pravi.

P. Bolj je kdo podučén, bolj si vé vsako reč v' hasek obračati; leži se u vsako okolnost najde; bolj uspešno se nesreče brani; hitrej se 'z nevolje zókople; nihče ga lahko ne vkani i. t. d.

Dvopičnik (:) se stavi:

1. Kadar začnemo kaj naštevati ali spomenjati.
P. Stari so samo štiri pervine razločili, namre: zemlo, vodo, zrak in ogenj; mi njih štejemo čes 50.
2. Kadar svoje lastne ali koga drugega besede nepremenjene zapišemo.
P. Jezus nam veli: „Kar sam sebi ne želiš, ne stori drugemu.“
Pred ino za takimi besedami se postavite navodni čertici („“) (ali navodnici).

Pika (.) se stavi:

1. Na kraju dokončanega stavka ali govora, za katerim nič več ne sledi ali kaj očitno razločnega.
2. Za vredivnimi številkami ino za okrajšanimi besedami
P. 1. 2. 3. . . . i. t. d.; t. j.; namre: Postavim; prvič, drugič, tretič . . . ino tak dale; to je.
Vprašaj (?) se zapiše, kedar se očitno praša.
P. Kaj je senja? Iz česa obstoji truplo?

Klicaj (!) se postavi:

1. Za medmeti, kadar sami stojè.
P. Joj! Gorje! Juhe!
Kedar pa občutek ves stavek obseže, se klicaj na koncu zapiše.
P. Ah, de bi spoznali, kar vam k' sreči služi! Joj, mene revca!
2. Za vsemi stavki, ktere, za njih važnosti del, bolj čutljivo izgovarjamo.
P. Ne doseči je modrost božja! Ne prešteti so njeni dari!

§. 58. Velike čerke.

Velike čerke pišemo:

1. Od kraja; 2. za pikó (.); 3. za vprašajom (?); 4. za klicajom (!); 5. za dvopičjom (:), kedar svoje lastne ali koga drugiga besede nepremenjene postavimo; 6. od kraja vsake verste per pesmah; 7. per lastnih imenih; 8. v' pismah pri zaimenih, ktere se na tistega ozirajo, ki mu pišemo; 9. per naslovih ali napisih, bodi si knjig ali drugih spisov. — Bolše pa bi bilo, da bi 3., 8. ino 9. z' malimi čerkami pisali.

Posebna pazka. Kedar v' prvem sklonu ne čuješ, kakša čerka je zadnja, inè v' drugi sklon skloni, boš slišal.

P. Če ne veš, jeli se piše: dês ali dêt, snég ali snék, ti drugi sklon povè, gđè čuješ: deža, snega.

III. D e l.

Besedna premena.

§. 59. Pomansanje imen.

Možko imé se pomenša, če mu pridaš (ali ga prikrožiš v'):

- ec, - ek, - ic, - ič, - ičec, - iček, - ičičec, - ičiček.

P. Brat, bratec, bratek, bratic, bratič, bratičec, bratiček, bratičičec, bratičiček;

ali če zrodni tihnik premeniš:

brat, bračič, bračiček i. t. d.

Mesto - ec velijo neki - ej

P. sjirotej, kruhej.

Zensko imé se pomenša, če pridaš (ali a premeniš v'):

- ica, - ika, - ka, ic, - ič, - ikica, - ičica, - ičkica, - ičkica, - ičkicica.

P. nit, nitičica, nitičica, nitic, nitič, nitikica, nitičica, nitičkica, nitičkica, nitičkicica.

Ali s' prerujenim tihnikom:

nóga, nógica - nóžica, nóžka i. t. d., róka - róčica i. t. d.

Srednjega spola imé se pomenša, če e ali o premeniš v':

- ce, - čice, - čicice, ali v' - esce, - esčice, - esčicice.

P. vino, vince, vinčice, vinčicice; mesó, méscce, mesčice, mesčicice; kólo, kólce, kolčice, kolčicice; kolo, kolésce, kolésčice, kolésčicice; telo, telésce i. t. d. drévo, drévce, drévčice, drévčicice; drevo, drevésce, drevésčice i. t. d. sercè, serčice, serčicice; zélje, zéljce, zéljčice, zéljčicice.

Pazka. Višebrojne se u višebroju po svojem spolu pomenšujó.

P. možgani, možganci, možgančici . . vile, vilice, vilčice . . vrata, vratica, vratičica . .

§. 60. Povekšanje - naj rají v' gerdem ali ostudnem pomenu.

1. Izhodi za možke imena so na:

-úh, -ún, -úr, -už, -òn, -ač, -ež, -jot, -avs, -an i. t. d.

P. lenuh, gerdúh, černúh, potepúh, prevzetúh, smerdúh, ogle-dúh, zavalúh; begún, gerdún, hlapčún, režún; dihúr, kačúr;

Jernuž; hlaŕon, hlačon; baháč, bradáč, nosáč, zobáč; babež, sitnež, barklež, štoklež, dèrež; galjot, falot; bernavs, kmetavs; glavani i. t. d.

2. Izhodi za ženske imena so na:

-úha, -úga, -úra, -úsa, -úša, -ulja, -inka, -ana, -otlja, -úta i. t. d.

P. čeruha, pavluha; plečuga, vlačuga; babura, deklura, režura; babusa, klusa, Maruša, cuša; bahulja, nosulja (nosúča), volkulja; bogatinka; glavana, (glavača); bernoŕlja, caŕuta, kloŕuta i. t. d.

§. 61. Izhod zaničavnega ali pomiljivega pomena je na: -le ali -če.

Iz vsih spolov se lahko imena v' njega prikrožijo ino so potem srednjega spola.

P. baba = bable - leta, babče - četa; dekla = dekle - eta; človek = človeče - eta; hlapec = hlapče - eta i. t. d. siročče, siročle, kravle, kravče, družje, osle, svinje, junče, pišče, žčene, golobče, kozle, drevče, drevle i. t. d.

§. 62. Pomenšanje prilogov.

Pomenšavni izhodi priložni so:

-kast -kasta -kasto, -klat -klata -klato, -čik -čka
-čko, -ičen -ična -ično, -ehen -ehna -ehno, -ovat
-ovata -ovato

P. belkast, černkast, debelkast, sivkast . .

černklat, rumenklat, zelenklat . .

maliček (majeen, mícen), drobníček, teníček . .

mertvičen, stáričen, bolehen; podolgovat . .

§. 63. Povekšanje prilogov.

Povelkšavi ali pomnoživi priložni izhodi so:

-at, -it, -ovit, -insk, -ensk.

P. gorát - a - o, lasát, možát, bradat; serdit - a - o, kamenit, grozovit - a - o, jadovit, strahovit; grozovinsk, peklensk i. t. d.

Pomanšanje ino povekšanje glagolov glej §. 43.

§. 64. Premena imen

iz možkega spola v' ženski se zgodi, če možke izhóde v' ženske premeniš ino še zrodne čerke prerodiš.

1. -ec, -ic, -an se prekroži v' -ka.

P. Slovenec - Slovenka, Nemeec - Nemka, Polanec - Polanka, učenic - učenka, Zadravc - Zadravka, goričan - goričanka, tlačan - tlačanka i. t. d.

2. -ač, -ar, -nik se prekroži v' -ica.

P. krojač - krojačica, kovač - kovačica, kopač - kopačica, svilar - svilarica, pisar - pisarica, platnar - platnarica, bolnik - bolnica, stvarnik - stvarnica i. t. d.

Tak tudi Hrovat - ica, Krajnic - a, Korosic - a i. t. d.

3. Tudi mnogi drugi izhodi gredo v' -ica.

P. kralj - kraljica, med - medica, drug - družica, vrag - vračica, tič - tičica, rak - račica, tat - tatica, volk - volčica, zajec - zajčica i. zaika, žnjec - žnjica - ženkinja, mladenec - mladencičica, kmet - kmetica i. t. d.

4. -ak ino -ač se tudi prerodita v' -áča

bedak - bedača - bedakinja, siromak - siromača, potepač - potepača, nevoljač - nevoljača . . i. t. d.

5. -inja dobijo: Gerk - Gerkinja, grof -inja, Francožinja, človek -inja, Polak -inja, Rus -inja, župan-ja i. t. d.

Možko prime (prímik) prerodi žena večidel v' -óvka, -ka, -ca.

P. Borovec - Boróvka, Gomilšak - Gomilšakovka (-ovca), Strajšak - Strajšakovka (-veča), Pišec - Pišečovka, Jaklin - Jaklinka, Caf - Cafovka, Macun - Macunka, Krajnic - Krajnica i. t. d.

§. 65. Premena imen v' prisvojitvene priloge.

Vsako ime se na dvoje v' prisvojitven prilog prerodi; namre:

- I. Če gibni glasnik drugega sklona spremeni pri imenu možkega ino srednjega spola v' -ov -ova -ovo, za šumečimi ino omehčanimi tihniki pa tudi v' -ev -eva -evo; pri ženskim imenu v' -in -ina -ino.

Takši prilog prisvoji samo eni, t. j. tisti osobi ali reči kaj, od ktere imena je izpeljan.

P. pisar - pisarjev perotnik; slon - slonov zob; gospod - gospodov, tovarš - tovaršev sin; pisaričin sin; sloničin rilec; gospejna hči;

- II. Če gibni glasnik drugega sklona pri imenu možkega i srednjega spola spremeni v' -ski -ska -sko;

pri ženskih imenih v' - ji - ja - je, (tako tudi za šumečimi tihniki ino za j).

Takši prilog prisvoji celi versti, od ktere imena je izpeljan.

P. pisarski nož, slonski zob, gospodska pravica; tičja pesem, bičji vdarec; pisaričja - sloničja - gospeja šega.

P a z k a.

1. Mestne ženske imena imajo tudi - ski - ska - sko mesto: ji - ja - je.

P. Ljublanski, Bisterški, Ipavski, Konjički, Radgonski i. t. d.

2. Neki dobijo podolgšani izhod: - ovski - ovska - ovsko namre tistih imen, ktere se rade v' sklanji podolgšajo.

P. bratovski, Francožki, Rusovski, kmetovski (kmečki) sinovski, svatovski, židovski.

O č e dobi očetov ali očin, očetovski ino očinski; m a t i b o materni - a - o ino materinski; č e r čerin - a - o, čerinji - a - o i. t. d.

§. 66. Premena imen ino prilogov .. v' glagole.

Preobilno imen ino prilogov se na razen način v' glagole premeni.

P. bič - ati, dibla - ti, križ - ati, vrisk - ati, dar - ovati, hlapč - ovati, četert - ovati, kmet - ovati, besed - ovati, sled - iti, skerb - eti, bel - iti, belèti, čern - iti, černèti, zelen - iti, zelenèti i. t. d. i. t. d.

§. 67. Razen pomen besed.

Mnoge besede se ne upotrebujejo samo v' lastnem temoč tudi v' sličnem pomenu.

P. lesica	t. j. žival
"	t. j. takša past
"	t. j. oródje za zuvatí se.
lesnják	t. j. žival
"	t. j. zel.
rak	t. j. žival
"	t. j. holecen
koza	t. j. žival
"	t. j. ocepnica.

mačak	t. j. žival
"	t. j. zid o
"	t. j. zaklad
opravljati	t. j. delati
"	t. j. ogovarjati
občrati	t. j. objesti kost
"	t. j. koga ogovarjati
suho	t. j. ne mokro

suho vino, suho zlato, i. j. čisto, samo i. t. d.

Razločiti so tudi neki prilogi od priložaja :

hvalen - lna - o,	hvaljen - ena - eno
podložen - žna - o,	podložen - ena - eno
podučen - čna - o,	podučen - ena - eno
postrežen - žna - o,	postrežen - ena - eno
razločen - čna - o,	razločen - ena - eno
silen - lna - o,	silen - ena - eno
snažen - žna - o,	snažen - ena - eno
sladkosneden - dna - o,	sneden - ena - eno
zagaten - tna - o,	zagaten - ena - eno i. t. d.

Razločiti je tudi pomen sledečih 3 izhodov :

1. na - aven	} - vna - vno	} - ost
- iven		
2. na - lživ - a - o		
3. na - an - ana - ano	} - ost	
- en - ena - eno		

Pervi povè, ki njegovo imè ima moč ali lastnost kaj dokončati; drugi, ki se da ali more dokončati; tretji ki je kaj dokončano.

P. dokončaven-vna-avno,	dokončljiv-a-o,	dokončan a-o
izveršiven-vna-ivno,	izveršljiv-a-o,	izveršen-a-o
ohladi ven-vna-vno,	ohladjliv-a-o,	ohlajen-a-o
omečiven-vna-vno,	omečljiv-a-o,	omečan-a-o
razločiven-vna-vno.	razločljiv-a-o,	razločen-a-o
	i. t. d.	

Ravno tako bi se tedaj tudi lahko imena razločile :

dokončavnost,	dokončljivost,	dokončanost
izveršivnost,	izveršljivost,	izveršenost
ohladi vnost,	ohladjljivost,	ohlajenost
razumivnost,	razumljivost,	razumnost i. t. d.

§. 68. Pregled raznih imenskih premen ino njihovih pomenov.

I. R e d.

koren	t. j. on	t. j. ona	delavnica	meštrija	umetnost	glagol	glagolno ime	plača za delo ali dača
kolo	kolar	kolarica	kolárnica	kolarija	kolarstvo	kolariti	kolarenje	kolarnína
meso	mesar	mesarica	mesárnica	mesarija	mesarstvo	mesariti	mesarenje	mesarnína
brus	brusar	brusarica	brusárnica	brusarija	brusarstvo	brusiti	brušenje	brušnína
pis	pisar	pisarica	pisárnica	pisarija	pisarstvo	pisati	pisanje	pisnína
kov	kovač	kovačica	kováčnica	kovačija	kovačtvo	kovati	kovanje	kovnína
—	cesar	cesarica	cesarnica	cesarija	cesarstvo	cesarovati	cesarovanje	cesarnína
—	kmet	kmetica (inja)	kmetnica	kmetija	kmestvo	kmetovati	kmetovanje	kmetnina

II. R e d.

koren	takši sok ali žganje	breg, hosta ino kdor tam živi	orodje ali óna (žival)	voda, ki tam zvirá	vino, ki tam rase	les	zbornó ime	kraj, mesto
dren	drenovec	drenovjak	drenovka (-vca)	drenovica	drenov-ščina(-šak)	drénovina	drenovje (drenje)	drenoviše
breza	brezovec	brezovjak	brezovka (-vca)	brezovica	brezov-ščina(-šak)	brézovina	brezje (brezovje)	breziše
kostanj	kostanjovec	kostanjovjak	kostanjovka (-vca)	kostanjovica	kostanjov-ščina(-šak)	kostanjovina	kostanjovje	kostanjoviše
hrast	hrastovec	hrastovjak	hrastovka (-vca)	hrastovica	hrastov-ščina(-šak)	hrástovina	hrastovje	hrastoviše
brin	brinovec	brinovjak	brinovka (-vca)	brinovica	brinov-ščina(-šak)	brinovina	brinovje (brinje)	brinoviše
tudi - il	ilovec	ilovjak	ilovka(vca)	ilovica	ilov-ščina(-šak)	ilovina	ilovje (ilje)	iloviše
i. t. d.	jésen, bor, tern, šviben, sliva, češnja . . .	i. t. d.			ščina(-šak)			

§. 69. Obče ravnila.

1. Ne zapušaj reda; 2. ne pokrajšaj, kdér sladoglas tega terdno ne terja; 3. bolj vsako čerko po njenem lastnem glasu zgovorimo, bolši govorimo.

IV. D e l.

§. 70. Izreki.

Kaj vam je? kako vam kaj je? kako se imate? kako se počutite? kakšni ste? nekako zmeršeni ste; žalostni, torobni, pobíti, klaverni ste. Teško me je stalo; hudo mi je djalo; strah me je spreletel, obišel; groza me ima; groza me obide, spreleti. Me hoče na nič spraviti. Sem na zgubi. Pod nič sem dal. Sem se okupil, omenjal. Še ne dognano. Vam je na nos obesil. Ima dober, ima dolg jezik. Svoje zmote zakriva. Vse iztekne, obvoha. Sem ne tako hud, kako strašen. Na ravnost vam povem, govorim. Vsi eno godijo; vsi eno trobijo; so vsi po enem kopiti. Po svoji glavi; po svoji termi. Mi ne skerb k' njemu priti. Nič se ga ne prime. Terpi, saj te ne bo konec. Bodi kar koli. Tako daleč naj ne pride. Dela se naveličati. Grem po piti, po jesti. To mi diši; to se mi prileže. Če bolj pijem, bolj sem žejen. Nisim vina pogrešen; lahko se ga znebim; težko se ga tvegam, anam; lahko sem brez njéga; lahko ga pozabim. V' velki strah gaje pripravil. Dve vuri se je pripravlal, dvě uri je terpelo, preden se je namenil. Ktero dobo noči je prišel? Je nagle jeze, kmalo mu zavrè. Grozno je reven, nadloga ga tépe. Bolje mu je; mu odleže; mu je lagle- (leži). Per serci se mu ohladilo. Se je zasopil. Dajte mi vediti, povedati, na znanje. Pridite po me. Se mi znan zdi. Taka je taka. Kakše volje ste bili? Zlo dobre, židane volje. Smo se prav poživili, pokrepčali. Se lepo poravnati, pogoditi. Resnice se deržati. Steza derži na Koroško. Za terdno sem sklenil. Kako vam je bilo per serci? To se vam lepo vda, prileže. Čemu mi bo to? Na tihoma se zmuzati, zmuzniti. Komu v' óbaro stopiti. On je na pre-

kosnice. Razglasiti, raznašati koga. Mož beseda. Na kmetih prebiva. S trebuhom za kruhom. Tobak piti, kaditi. Si kaj domišljuje. Sem si pač mislil. Razločno mi povej. Si je čast storil. To je nekaj. Na pamet, iz glave znati. Smo si v' rodi, rod si sva. Se mi gnusi, studí, gabi, merzi. Zanikati reč. Koga na laž postaviti. Ga hoče spodlesti. Je pravi poniglavec, potuhnjenec, potuhnjen človek. Si je v' glavo vtepel. V' mehko kuhane jajca. Roke so mi odervenele, oterpnile, premerle. Ste gotovi? ste dodelali? Se napokati no najesti. Nimam ničesa do njega. Prošnjo imam do vas. Črez endruga so se bili. Per belem dnevi. Srež gre, voda led nosi. Pod svojo oblast spraviti. Žele me obhajajo; miče me; me nič kaj ne mika. Knige si omisliti. Zapovedi spolnovati. Zeznanila se sva. Kaj meni za to? Kaj meni to mar? Zid, hram postaviti. Vse nebo se oblači. K' deži se ravna; pa dnes bo še previselo. Sovražnika razkropiti. S sovražnikom potegniti. Dobrega plemena, dobre rodovine, lepe postave biti. Nič mi ne odreče. Svojega očeta posnemati. Po materi se je zvergla. Vem per čem smo. Je sam sebi rokav zašil. Bog daj bedakom pamet. Ta reč ne sme na skok iti. Bêbec ga lomi; ga šeme ližejo. Gladek ko dóbova (hrastova) skorja. Že velja, kamor serce pelja. Mora biti, dabi se imelo iz terte zviti. Mačka v' žakli (vreži) kupiti. Ne dam gluhega oreha za njegovo življenje. Brez britve briči; brez noža dreti; vodo z rešetom zajemati; s svedrom kravo dreti; z oljem ogenj gasiti. Je meršav, kakor bi kruha stradal. Iz tega meha nebo moke. Boš moje pesem pel. Dobro vé vajnk verči. Ne molči, ko bi mu sto vozlov na jezik naredil; ko bi mu na jezik stopil. Baba gobe ženje, dedec sterže korenje, sin polže strela, hči punice dela. To ni mojega opravila. Mačko k bohu (k slanini) za varha postaviti. Dobre svéte dajati. Kaj mi svetujete? Oči pobesiti. Si iz glave zbiti; vse v nemar pustiti. Mesec gor = ino dol bere. Cena je poskočila. Kriva prisega. Lažnjiv prerok. Ponarjena petica. Zmišljeno imè. Besedo napak (na opak) zreči. Mu je že v' navado prišlo. V' katero faro ste? Ktera reč je to? čigavo je to? Daj vsakemu, kar mu gre. Dušo strast bolj spači ino oskruni, ko gobe teló. Po nobeni ceni si ne da dopovedati. Imel je blagá ino blaga. Se nima čemu jokati. Ste precej žita pridelali. Po čem prodajate žito? S prazno žlico

vas hoče nakermi. Govori, kakor bi med lizal; govori, kakor bi rožice sadil. Govori, kakor bi otrobe vezal. Mu teče beseda, kakor sok v' dobi. Se na to toliko ume, kakor zajec na boben. Laže, ko bi orehe tupal; laže, da se megla kadi, da smerdi, da sam verjame. Vodo na svoj melin obračati. Iz dima v' ogenj, iz dežja pod kap; iz jame v' brezden. Dela ž' njim, kakor svinja z mehóm. Je perpravno, kakor raki ino dihornica. Je lep, kakor bi kri v' mleko zлил. Je jasno kot ribjo oko. Solnce bo skoro v' božji gnadi (v' zatoni). Petje se razlega, doni. Hrum leti, se odbija; jeka se óri. Zvon, struna poje. Zvonove, strune vbrati. Mara za te, ko za lanski sneg. Ima večé oči ko želodec. Jih je prišlo, ko listja ino trave. Ima kosmato vest. Toliko boš opravil, kolikor žaba pri lešniki. V' sveto olje djati. Zlate grade si obetati. Se vlačí, ko megla brez vetra. Se mu vda, se mu spristeje, ko prasici sedlo Strada, da se v' njega vidi; da se golí, da se luple. On bo bogat, kedar pes rogát. To se bo zgodilo na Nikolovo, na Nikolov dan; kedar bo petek v' nedelo. Ima še meh za ušesi. To je tako potrebno, ko tern v' peti. Ne bo k sodnjimu dnevu trobil; bo se stegnil, preden pride sodnji dan. Čas je že prehajal. Elija je z molitvijo sedemkrat premoljeno dežja od neba perprosil. Take si nočemo, čas zamudovaje nakopávati. Dišave lepi duh je vso hišo navdal. Kmaló se mu bo utepalo, kdor hudo dela. Veliko si je bil prikmetoval, pa je spet vse zakonjaril t. j. s konjmi zakupčoval. Kar dnes zamudim, bom jutér perhitel. V' to reč se ne zvem. Menil je, neznano velika bo ta. Kar besedice ne bilo 'z njega. Se v' mojo pravico zaletuje. Je misli sprevergel; je prepregel. Ne, da bi se ga usmilil, še le oponaša ga. Je zvit ko gerča, ko lesica. Je tema kakor v' mehi. Naj se pes obési! Je veliko ozi nil pa malo požerl. Pod milim Bogom zime dergetati. Vse si perzadene. Je razmišljen. Nobene ne zamolči. Roke naskrižem poklada. Ne bélite mi glave. Tega mi ne more ovréči. Moram z roko v' ogenj. Ne imej pičke na svojega bližnega. Višnjemu perjenjaj, nižjemu perzanesi. Svoje denarje sem zapravil, zatratil. Je ves v' svojih opravilah. On vé kaj muh. Brez konca ino kraja. Mu ni sluha ne duha. Od svita do mraka. Iz kože so ga djali. Ogenj vtóriti. Na poti ga noč obide. Vem kam pes taca molí; vem kam to letí. Komu v' besedo seči, Ima

jezik ko krava rep Koga v' kozji rog vgnati; koga kozjo molitev učiti; koga ukrotiti. Na led je posajen. Ne velja piškavega oreha. Zijale prodavati. Prazno slamo mlatiti; bob v' steno metati; rakom žvižgati. Ura je nesrečna bila, ko je mati me rodila Luno (mesec) tolče; luna ga šeska. Z lulikoj pšenico izruti. Je močen ko Štempihar. Naj boljši prijatelj je, kateri vas s sovraštvom navdaja do pregrehe ino z ljubeznjoj do kreposti; kateri vam pregreho perstudi, pa ljubezen perkupi.

§. 71. Pregovori.

Muha, ktera perleti, hujše piči. — Rahla beseda zlobnost utolaži; mehka beseda serd stere. — Bodi si s. Katreja ali Krés, kedar je merzlo, le néti lés. — Mladóst je noróst; starost je žalost. — Krava per gobcu molze (doji). — Nesreča nikol ne sveti. — Nesreča ne nikoli vgnana. — Sreča je opotóčna; na razpotji sreča sedi. — Šiba novo mašo pojé. — Ima več sreče kakor pameti. — Ni nesreče brez sreče. — Noč ma svojo moč. — Vse mačke so po noči černe; po noči je vsaka krava mavra. — Černa krava ima vsaj belo mleko. — Gda vrana vrani oči izkljuje? — Čič ne da nič. — Delavec je hlebavec. — Ni vsak dan praznik. — Počasi tudi daleč pride. — Kažoršni gospodarji, takšni posli. — Jajce več ko puta vé. — Navada ima železno srajco. — Gdér mesó, tam psi. — Kjér miši, tam tatjé. — Česar oko ne vidi, serce ne poželi. — Kar je, to je. — Zvune lep, znotre slep. — Kaj velja na oko, če ne na roko? Lépa pa dela slépa! — Kaj velja lepa skleda, pa nič v' njoj? — Kader mačka pride, imajo miši poderk. — Kedar ni mačke domá, so miši dobre volje! — Gorje mu, pri komur se miši ino mačke bratijo! — Steza časti je ledena gaz, ki hitro zvedení. — Tacih je veliko, da se perporočújejo, pa se nikoli ne perporočé. — Kdor maže, mu kaže. — Kdor se z zlatim orodjem bojuje, je zmage gotóv. — Kdor se z volkom pajdaši, je tudi ž njim tuliti permoran. — Ne prodajaj kože, dokler medved v' berlogi tiči. — Kedar žalost do verha perkupí, se veselje že glasi. — Če te jedro mika, lupinjo zgrizi. — Če vlečeš očeta do praga, te bojo tvoji otroci čez prag sunili. — Če dva psa eno kost glodata, se skoljeta. — Velika ptica velikega gnezda potrebuje. — Kogar kača piči, se zvite verví boji. —

Opéklo dete tudi na hladno píha. — Nastreljen pes se strelbe bojí. — Ne bodi presladek, da se gdo s teboj ne posladká. — Resnica je nebeska rosa; de jo ohraneš, nji čisto posódbo pripravljaj. — Kar svet ima zdaj skrito, bo enkrat vsem očito. — Kar se ne stori, se ne zvé. — Pravica oči kolje. — Pravica je vmerla, resnici pa so oči skopali. — Kakor prišlo, tako prejšlo — Kakoršna je preja, tako je platno. — Kar seješ, hoš žel — Za to se le merzle vodè napi. — Kar iz serca ne pride, se serca ne prime. — Kakoršno življenje, taka smert — Kakoršna služba, tako plačilo. — Dobro delo se samo hvali — Ne neha (henja) beračiti, komur se palica v' rokah ogreje. — Kter enkrat postane nagi, težko pride k blagi. — Kdor jezik ima, v Rim zna. — Kdor ima za čim, lahko gre v Rim. — Obljuba dolg dela. — Krivično blago nima téka. — Rani dež, pa stare babe ples. — Sova sinici glavana pravi. — Kar se odloži, se ne opusti. — Odkladki so odpadki. — Bolši je: derži ga, kak: lovi ga; bolše je hranjeno jajce, ko snéden vól — Človek obrača, Bog oberne. — Človek si misli, Bog pa naredi. — Čast je časti vredna. — Darivanemu konju ne gledaj na zobè. — Dobra misel pol zdravja. — Snaga ino red je pol zdravja. — Kar mladi ne vejo, njim stari povejo. — Kakor stari ptič poje, uči mlade svoje. — Ptiča po perji (po petji) poznaš. — Per suhem panji (lesi) je lahko ogenj gnétiti. — Na griči (hribi) keršanstva se vkorenini, ino bučèč vihár te nebo premeknil. — Večnost okoli grenkoga torila pobožnemu dišeč venec upanja ovija. — Solza pobožnemu ne pada na tla, v' večnost puhti. — Na razvalinah novina oživí. — Bog že vé, kateri kozi rep krati (rog odbíje). — Lišastemu konju se liša ne zbriše. — Gdér žena hlače nosi, mož malokda dobro kosi (jé). — Žene so dolzih lasi pa kratkih misel (kratke vere). — Dolgi lasi, kratka pamet. — Dokler prosi, zlate usta nosi, kedar vrača, herbet obrača. — Po hujdi tovaršiji rada glava bolí. — Zrelo jabelko samo pade. — Nabrušen nož rad reže. — Kedar naj bolj igra téče, nji oberni hitro pléče. — Gdér se zlo rotè, resnice né. — Eden šiva, drugi para. — Ako bi ljudje ne merli, se konji ne derli, bi zdavnej svet poderli. — Gdor tepe, ga tepó. — Naj gre za černe gorè. — Zgode začne žgati, kar kopriva ima ostati; človek kaže v' mladosti, kaj hoče biti v' starosti. — Kamor se drevo nagne, tje pade. —

Gdor ne vaga, je brez blaga. — Smert ima kosó, ne sekire. — Smert stare pokosí, mlade postrelí. — Smert si v' nikom ne prebira. — Velike skerbí zgotode lasè ubélijó. — Od dobrih (sladkih) besedí se nihče ne zredí. — Gdor pred pride, pred melje. — To je meni plug ino brana. — Česar je polno serce, rado iz ust gre. — Z' velikimi gospodi ne dobro črešenj zobati. — Gdor za smolo prime, se osmolí. — Ženski jok pa mačkine solze. — Tihe vode globoko derejo. — Počasa voda več bregá udere, ko dereče. — Kar je pošteno, naj dalje terpi. — Vsak vé, kjé ga črevel žuli. — Kaj boš se čohal, gder te ne serbí? — Majhni piskerci hitro skipè. — Ko bi nihče ne skrival, bi nihče ne kradel. — Gdor nima v' glavi, mora v' pétah imeti. — Gdor visoko léta, se nizko usède. — Gdor na zadnje pride, dobí kostí; gdor prepozno pride, pa stoji. — Iz majhne izkre velikokrat ogenj vstane. — Kar mačka rodi, rado miši lovi. — Jabelko ne pade daleč od jablana (drevesa). — Pijanec se preoberne, kedar se zverne. — Gosta služba, redka suknja. — Pogosta družina, sloka živina. — Dobro volje možnje kolje. — Koder solnce teče, se kruh peče. — Sila kola tere (lomi). — Vaša gnada (milost) kruha strada. — Poterplenje železne vrata prebije. — Gdor hoče iti na Dunaj, mora pustiti trebuh zunaj. — Vsak cigan svojo kobilo hvali. — Vsak berač svojo mavho hvali. — Serčnost velja. — Marsiktera bukev k svojimu koncu toporišče da! — Dva kresívna kamna iskre delata. — Gdor se med otrobe meša, ga svinje snedó. — Gdor zgotode seje, zgotode žanje. — Kar ne peče, ne pihaj; kar ne gorí, ne gasi. — Kakor si boš postlal, tako boš ležal. — Vari se tistih maček, které predi ližejo ino zadi praskajo. — Gdor veliko govori, veliko vé, ali veliko laže. — Lažnjivec ne sme biti pozabljiv. — En krivičen vinar (penez) deset pravičnih poje. — Gdor veliko pije, malo popije. — Pij, pa pameti ne zapij. — Njemu je lahko; on ima zlate rude. — Kter konj sam rad teče, tega ni treba tirati. — Ima smeh ino joč v' enem žakli. — Kter je pred moker, tisti se dežja ne bojí. — Tota bi bila za tvoj kolèr. — Gerlica jo je vkanila. — Je do vrata (šinjaka) v' dolgèh, do ušes v' nadlogi. — Že mu voda v' zobè teče. — Hudo mu je šivalo. — Mu je za gaber hodilo. — Prazno slamo mlati. — Bob v' steno meče. — Ga je zučilo; si je pameti kupil. — Mali je slaviček ali velik ima glas. — Prazen

sod ima velik glas. — Kaj bi drugih žvečke pobiral? — Domači pes je močnejši od luckega. — Ko kukovca dolgo kukuje, si kmetič kruha kupuje. — Če ima veliko dobi, pa tud ima veliko zobi. — Méni, da mu bo mana z nebes kapala. — Se moremo razprestreti, kako se imamo odeti. — Rane rože rade povénejo. — Kopriva ne pozebe. — Al' je nore gobe jel? — Se je na merzli vodi ožgal. — Gdér néga, tam volk ne vzame. — Volku ne treba šume kazati. — Si je vuš za kolér spustil. — Mu je raka v' nadra djal. — Čaka, ko grešnik na pokóro. — Tukaj je hujdi mlade imel. — Bo ti povernil, kedar vrabel proso. — Od predí se sladí, od zadi pa s plotnicoj stojí. — Tebe se toliko bojim, ko žaba dežja. — Vsak je sebi naj rajši. — Vsak ima k sebi oberujene perste. — Sta si ko dva persta. — V' njemu skozi vre, ko v' hudi megli. — Temu niše ne more do kože. — Dokler bo veter z' mojimi lasi gibal, tečas se to ne de zgodilo. — Že mi brezje v' kečko sili. — Kdor bi hotel vsem ljudem usta zapošiti, bi mogel dosta platna imeti. — Ma otrok ko črevlar kopit. — Kar trezen misli, to pijan pové. — Kaj bo lačna vrana sito kermila! — Kedar žakelj obrodi, rado kruha sfali. — Hitro pomagano je po dvoje pomagano. — Dobremu vinu ne treba kazala. — Stara koza tudi rada sol liže. — Ma svoje muhe v' glavi. — Rana ura, zlata ura. — Kakor se mi streže, tako mi kosa reže. — Kodi se volk kota, tam dlačje pusti. — Vsak svoje perste gladi — Volka kersti, volk pa gor. — Ti bi rad, da bi bil volk sit, pa koza cela. — Jaz govorim od srake, ti pa od vrane. — Kakor mi godejo, tako plešem. — Teško je proti vodi plavati. — Se je s' konja na kozo sedel — Je prišel s perja na slamo. — Kdor z Bogom začne, z Bogom henja — Nar lepše spelja pot življenja.

§. 72. Basni.

1. Sekire ino drevje.

Peljali so svoje dni iz neke kovačnice poln voz sekir skoz neko dobrovo na senjem. Solnce se sijalo, ino dervnice lepo izbrušene so se od solnea toljko lisketale, da je bilo drevja strah tega smertnega orožja (pred tem smertnim orožjem). „Gdo naz bo rešil? te sekire nas bojo vse posekale!“ je djalo drevje, ino

po vetri majáje se milo zdihovalo. Na to se star hrast oglasi ino pravi: „Ne bojte se! dokler nobeno nas tem sekiram toporiša ne da, nam ne morejo kaj žalega storiti, naj si bojo še tako izbrušene.“ — *Drobt.*

2. Kmet ino sini.

Oče vidijo med svojimi sinovi velik prepir; zastonj so njih k' složnosti ino ljubezni opominjali. Nekaj drugega si tedaj zmislijo; sestí njim rečejo ino prinesí veliko šib. Vse šibe v' butaro zvežejo ter nje njim dajo zaporedoma, da naj njih vsakteri skusi prelomiti. Ali vsak se je zabstonj vpiral, nobenimu njih ne bilo moč prelomiti. Zdaj oča šibe razvežejo ino njim njih rečejo po samesi lomiti, ino ko bi trenil, so bile vse zlamane. Na to njim oče pravijo: Glejte, ljubi sini! to sem vam v' izgled dal; dokler boste v' ljubezni med seboj združeni, ne bodo vaši sovražniki nič opravili nad vami; ako bote pa vi v' razpertiji ino nežlogi, gotóvo vam povem, vas bodo zaporedoma pokončali. Kajti zložnost slabe podpira, nezložnost pa močne podira. — *Mt.*

3. Razni stani.

Na podnožji neke rudne gore je ležalo mesto J. Cvetečih vertov po okrožnem obrežji se oko ne more nagledati. — Na višini svojega vertnega (poletnega) hrama si meščan vesele kraje pregledava. —

Vkloneč oči zagleda pod sebo težaka (delavca) stoječega nad izhodom rudne jama. Kak je to človeče tu odspodah vemdar majhno! prereče mož, jaz sem kam velkši. — On tako govori, kér pozabi odšteti od svoje velikosti, kar znese mesto, gdér stoji. To pozabé se mnogi velki štimajo!

Kar pa delavca na zemli tako zaničuje, mu nekaj na glavo prileti. Ročno zavine vrat ino vidi visoko nad sebo na sosedovem stolpi (turni) drugega človeka. Toti je njega ravno tako sodil ino zaničavajoč ga — mu na glavo plunil. Meščan se silno razjezi, povzdigne serdit sklučeno pest no veli: O da bi jaz do tebe mogel! Ali njegove pretnje ino pa nič. Človek iz turna se mu posmehava ino reži. Ko pa se mu tako reži, občuti sam, da mu nekaj na glavo prišumi, ino tudi vernivši oči zagleda pod modrim nebom zračen balon, kateri ponosno po zraki plava — ino pod njim v' čolnici človeka. Temu je

namre, ko je globoko pod seboj človeka na stolpi zamaral, na misel prišlo, da bi lahko ž njim šale zbijal ino on je začel (jel) pesek na njega vsipavati. Človek na turni se tudi močno razserdi (razčemer) rekoč: O zakaj nemorem dote? bi ti njo pokazal! ino silno mu žuga. Ali njegovo žuganje je tudi prazna oná.

Med tem je delavec na zemli svoj pogled povzdignil, vse tri zgorne opazi ino pregovoril: „Tam gor more veselo biti! Daleč vidi; sape pihlajo! Da bi saj na hrami bil, bi mi kaj hladneje bilo, kot v' ti zadušljivi sparci tukej (tu odspodi). —

V' tem hipi pripelja rudnar svoj vòzek (gròdek) globoko iz pod brega, beli dan pogleda ino si zdehne: „O žalostno življenje! vse svoje žive dni kakor kert pod zemloj rovati ino pri kakšem ferlečem svetili v' močvarnem sopari se potiti! Drugi si ljubega solnca vživajo, ino se zelenih trat veselijo! Zaslišavšimu te besede človeku nad izhodom se rudnar močno zasmili. „Glej še večega siromaka od mene!“

Kar se to godi, so naglo grozni oblaki priderli. Den je otmnel. Hujda burja zatuli. Gromi ino bliski spočnejo nevaren boj. Oblon se v' zraki maja ino zible, ko šiba na silni vodi trepèče. Človek v' čolneki ni vsipaval več peska, ni z nikom več šale zbijal, marveč bi mu drago drago bilo, ne biti tako visoko, temoè precej niže, ino serčno rad bi menjal svoj stan s' katerim precej nižišim. Pa kak tako zdihuje ino straha omaguje, vreže strela v' balon, ga požge (prižge), človek stermoglavne s' strašne višave ino se raztreši na drobne kose. Malo po tem vdari strela v' turen ino pobije nemilo tamošnega človeka. Tresnivši v' turen je odbila precej kamen. Kamen prileti meščani na roko ino mu njo potere (zlomi).

Te burje na višini ino njene nesreče je rudnar najnč ne zašutil. — Den je preminil; počivek mu prihaja; ne toži se več, temoè si poje.

Človek nad izhodom ga čuje, se mu približa ino pripove, kar se je bilo zgodilo, ter pristavi: Ne toži se več, da tako nizko živiš. Naj višišji je bil nesreči naj bližišji. Njega je nar popred pobilo, naj grozovitnejšo smert je storil. Tudi človeka na turni je britka smert doletela. Mestlani se je koj hujdo namerilo. Jaz, samo troho više od tebe, sem že tudi svoj del dobil. — Ti si žaloval, ko so se oni bahali, slobodno

zdaj prepevaš; kajti nevihta, ktera je njih pokončala, je tebi neti dela zmotila, neti serčnega mira. Tudi jaz si bom prihodnič pel ino ne več žaloval. Mene je samo dež namočil; hitro bom pa na solnci suh.

Te reči rudnar pazljivo preišluje ino prereče: Potalažimo se, da smo mali. Visoka čast na tem sveti je dragi kup ino ne da drugih obresti kakor britko skerb, nevarnost ino pogibel. Pa še za toto ceno ne more človek tako visoko dospeti, ki bi nebi višjšega od sebe najdel. Le sam Bog vživa mirno svoje veličasti, da nima močnejšiga nad sebo ino ne bo nikol ponižan.

Pesem sladek glas.

Slajše reči na sveti ni, kakor je pesem lepa. Milo mati poje, ki zible dete svoje; med pesmi déte mehko zaspi. S petjem si otroci kratek čas delajo, kedar veselo procesjo peljajo; ne vejo za revšino tega sveta. Dobre volje si kmetič žvižga in poje, orač na polji, kosec na travniki; v' pesmih ne čuti težavniga dela. Prepeva si rokodel med svojim orodjom, ino delo mu teče iz pod rok gladko kakor vesela pesem iz serca.

Poje gredo serčni vojšaki nad sovražnika v' boj; v' pesmih njim rase serce. Pevce no pevke imenitna gòspoda ima, da njim vbirajo zložne pesme na gerla dva, na tri ino štiri, kakor se ji poljubi. V' samoti si poje popotnik, de ga ni strah; poje v' vozi jetnik, bolnik na posteli svoje dolge noči, ter si žalosten srotej kalno serce vedri. V' s. pesmih se molitva pobožnih kristjanov k nebesam vali; zdaj v' veži božji, zdaj v' lepi procesji pobožnega petja serce kipí. Ni gostije ne sedmine, ni poštene družine, kjer bi čedne pesmi ne bilo. In tako je prav; saj tudi ptičika poje, kaj bi človek ne pel? Pesmi le tamo slišati ni, gdér ni poštenih ljudi.

Ne jih pa tudi na sveti ljudi, ki bi rajši peli kakor Slovenci, in lepšega dara ne vém, kakor jim čedno pesmico dati. Rečem da je vreden sto centov zlata, ki nam da lepo novo pesem, naj bo zdravička ali pa sveta, da je le vneta brez vsega greha. Gdor kako lepo pesem zna ino jo zapoje, se več obrajta pri poštenih ljudeh, kakor on, ki piti kupuje. Lepa pesem je zlata, draga reč. —

§. 73. Pesmi.

1. Zvezdje.

Tukej gori se neznani
 Velki svéti sučejo,
 Z lučjo sonca so obdani,
 Krogle pote tekajo;
 Zvezda zvezdi je soseda,
 Njih za nas števila ni,
 Ena v' drugo svetlo gleda,
 Vsaka božjo čast gori.

Svetla cesta je razpeta
 Čez brezkončen neba zid,
 Tam se vozi čast Očeta,
 Viža pote zvezdnih rid;
 Vse je kroglo, vse se miga,
 Vse od ognja svéti se,
 Vse oznani, de velika
 Roka svet stvarila je.

Tvoje veličastvo, Večni!
 Trume zvezd nam pravijo,
 Kako bomo še le srečni,
 Če mi k' tebi pridemo!
 Skoz teh svétov svét bo péla
 Naša duša stvarniku,
 Zverha svetov bo sedela,
 Pila petje angelsko.

U. J.

2. Poslavljenje.

Se svetla zvezda vzdignila
 Verh mesta Solnogračkega,
 Priplavala v' Slovenijo;
 Na nebu jasno zablíšči,
 Pri nas Slovencih obstoji,
 Oj nad Labudsko cerkevjo.

To ni nobena zvezdica,
 To je le slava Antona,
 Oj kneza nam premilega.
 Od Miroslava knez izbran,
 Je za vladika nam poslan,
 Oj za vladika svetlega.

Ti Anton! ljubiš narod naš,
 Za njega srečo skerb imaš,
 Oj ti Slovincov žlahtni cvet!
 Pa Tebe kneza Antona,
 Pisatelja izverstnega,
 Tud ljubi ves slovenski svet.

Cvetlice zdaj precvetajte,
 Slovenci njih natergajte,
 Njih bomo pred Njim trosili;
 Še lepe vence spletajmo,
 Na glavo si jih devajmo,
 Ker bomo Njega slavili.

V' slovenske reke veržite
 Rudeče, bele rožice,
 Da v' dolnje kraje naj tečó:
 Se verli Slave sin česti,
 Lep den Slovincem se dení,
 Naj našim bratom vést nesó.

Slovenci veselímo se,
 Da Ga cesar nam poslal je,
 Pastirja v' rodu našem;
 Zdaj „Slava!“ glasno vsak zavpi,
 Do Dunaja se naj glasi,
 „Oj Ferdinandu milemu!“

„Bog živi še častnike vse,
 „Ki za Slovence poskerbè
 „Po svojem sercu žlahtnemu!
 „Bog živi kneza Antona,
 „Nam mnogo let ohrani ga
 „Na srečo rodu našem!“

Nov.

K a z a l o.

I. D e l.

- §. 1. Čerke.
 §. 2. Znamenke.
 §. 3. Zlogi ino besede.
 §. 4. Razdelitva zlogov ino besed.
 §. 5. Naglas.
 §. 6. Besédne plemena.
 §. 7. Imè.
 §. 8. Spól.
 §. 9. Števílo (broj).
 §. 10. Sklanja sploh.
 §. 11. Sklanja možkih imen.
 §. 12. „ ženskih imen na **a**.
 §. 13. „ ženskih imen na **tihnik**.
 §. 14. „ srednj. spola.
 §. 15. Prilóg.
 §. 16. Stopnje prilógov.
 §. 17. Števílnica.
 §. 18. Témeljne številnice.
 §. 19. Vredívne „
 §. 20. Razločívne „
 §. 21. Pomnožívne „
 §. 22. Vdelívne „
 §. 23. Številne narečja.
 §. 24. Obče številnice.
 §. 25. Številno imè.
 §. 26. Z a i m è.
 §. 27. Osóbne zaiména.
 §. 28. Prisvojívne „
 §. 29. Kazávne „
 §. 30. Vprašávne „
 §. 31. Ozirávne „
 §. 32. Glá g o l.
 §. 33. Nadalje.
 §. 34. Pregib pomóžnega glagola.
 §. 35. Pregib občih glagolov.
 §. 36. Terpívna doba.
 §. 37. Spelovanje časov.
 §. 38. Sprega.
 §. 39. I. Sprega - e m

- §. 40. II. Sprega - n e m
 §. 41. III. „ - í m
 §. 42. IV. „ - i m (-ím)
 §. 43. V. „ - a m (-em)
 §. 44. VI. „ - } - u j e m
 - } - o v á m
 §. 45. Prestop glagolov.
 §. 46. Premena pomena.
 §. 47. Zveršívni ino nezveršívni glagoli.
 §. 48. Predlog.
 §. 49. N a r e č j e.
 §. 50. V è z.
 §. 51. M é d m e t.

II. D e l.

- §. 52. Zlaga besed.
 §. 53. Obče ravnila.
 §. 54. Besedni red.
 §. 55. Skloni.
 §. 56. Odrečívne (zanikavne) besede.
 §. 57. Ločniki.
 §. 58. Velike čerke.

III. D e l.

- §. 59. Pomanšanje imen.
 §. 60. Povekšanje „
 §. 61. Zaničavni i pomiljivni izhódi.
 §. 62. Pomanšanje prilógov.
 §. 63. Povekšanje „
 §. 64. Premena imen.
 §. 65. Premena imen v' prisvojívne priloge.
 §. 66. Premena imen v' glagole.
 §. 67. Razen pomen besed.
 §. 68. Pregled raznih premen.
 §. 69. Obče ravnila.

IV D e l.

- §. 70. Izreki.
 §. 71. Pregovori.
 §. 72. Basni.
 §. 73. Pesmi.

Poprava natisnih pomót.

Strana	versta:	namesto:	béri:
6	1 od spodí	§. 60	§. 61
7	3 "	same	samo
8	22 od zgori	§. 47 i 54	§. 48 i 55
12	11 od spodi	berkle - berkel	burkle - burkel
13	10 od zgori	doželah	deželah
15	14 "	§. 60	§. 61
18	10 od spodi	višok	visok
18	11 "	nisokejši	nizokejši
19	7 od zgori	premoder	premoder
23	9 "	zrase	zrase
25	5 od spodi	sobo	osobo
27	22 od zgori	odgovor	odgovor
34	3 od spodi	pakrajša	pokrajša
40	18 od zgori	sadno	zadnje
55	7 "	sa	za
55	16 od spodi	ootóka	potóka
56	12 "	pritanje	pitanje
59	11 "	(nicoj)	(v' večer)
64	10 "	mo	ino
67	20 od zgori	dosetine	desetine
70	9 "	tíknik	tíhnik
74	6 "	obérati	obirati

